

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет слов'янської філології
Кафедра української філології та славістики

Кваліфікаційна робота
з української мови на тему:

«СПОСОБИ ОЦІННОЇ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ТРАДИЦІЯ І НОВАТОРСТВО»

Студентки групи СЛукр 52-20
факультету слов'янської філології
Форма здобуття освіти: денної
за освітньо-професійною програмою Українська
мова і література, англійська мова, редагування
освітніх видань
спеціальністю 014 Середня освіта
спеціалізацією Українська мова і література
Лобоцької Ірини Вадимівни

Допущена до захисту
«___» _____ року

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
доктор філологічних наук, професор
Баган Мирослава Петрівна

Завідувач кафедри

(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СЛІВ ОЦІННОЇ НОМІНАЦІЇ	9
1.1. Роль оцінки в номінативних процесах	9
1.2. Назви осіб як окрема категорія оцінної лексики	14
1.3. Методи дослідження лексичних одиниць	19
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ОЦІННИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	25
2.1. Афіксація як типовий спосіб вираження оцінності в найменуваннях осіб	25
2.1.1. Суфіксальний спосіб як найбільш потужний механізм номінації осіб	25
2.1.2. Роль префіксального словотворення в оцінному номінуванні осіб.....	31
2.1.3. Префіксально-суфіксальний спосіб творення оцінних номінацій.....	34
2.2. Потенціал основоскладання та словоскладання в оцінному номінуванні осіб	35
2.3. Метафоричне перенесення як спосіб вторинної номінації осіб	37
2.4. Частка запозиченої лексики в оцінній номінації осіб	40
Висновки до розділу 2	43

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНИЙ СПЕКТР ОЦІННИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	45
3.1. Семантична типологія оцінних назв осіб	45
3.2. Співвідношення позитивнооцінних та негативнооцінних назв осіб.....	52
3.3. Співвідношення оцінних назв осіб за гендерною ознакою	57
3.4. Застаріла лексика у сфері оцінної номінації осіб.....	61
3.5. Сленгові номінації осіб: семантика та способи творення	63
Висновки до розділу 3	67
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	75
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТОК А. Співвідношення традиційних і новітніх оцінних номінацій за мотиваційними ознаками.....	85
ДОДАТОК Б. Функції оцінних номінацій осіб.....	86
SUMMARY	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЛСП – лексико-семантичне поле;

ЛСГ – лексико-семантична група;

ОН – оцінні номінації.

ВСТУП

Увагу людей завжди привертала питання соціальних зв'язків, міжособистісного спілкування, успішного виховання, розвитку, кар'єрного успіху. Усе це стає можливим за умови правильного й доречного використання лексики. Загальновідомо, що найприємніше для людини – це чути власне ім'я. Водночас є безліч інших способів назвати певну особу, орієнтуючися на особливості її поведінки, вигляду, виду та роду діяльності, рис характеру, розумових здібностей тощо. У мові сформована ціла група лексики з аксіологічним компонентом, яку часто використовують усі верстви населення на позначення інших осіб. Прагматичні цілі цього явища різні. За допомогою оцінної лексики мовці відображають свій емоційний стан, ставлення до предмета чи адресата мовлення, його переваги та недоліки з погляду лінгвоспільноти тощо. Людям властиво оцінювати інших, і це помітно у використанні мовних одиниць, з одного боку, і в збагаченні словникового фонду української мови, з іншого. Слова на позначення осіб репрезентують етнологічні, соціокультурні особливості цілого народу та індивідууму зокрема. Саме тому оцінні номінації викликають зацікавлення науковців і стають об'єктом досліджень не лише у лінгвістиці, а й у соціології, психології та інтегральних науках.

Оцінну номінацію досліджували Т.А. Космеда, О.А. Стишов та інші. Їх цікавив семантико-прагматичний аспект, способи та засоби творення оцінних назв. У центрі уваги Н.В. Гуйванюк була лексика на поначення осіб у буковинських говірках, дослідниця виокремила семантичні підгрупи лексем, які відображають ментальні стереотипи носіїв говірки. При цьому об'єктом дослідження послуговували не лише словники, а й художні твори. Н.П. Мазур вивчала оцінний компонент у номінаціях осіб на матеріалі «Щоденників» С. Єфремова, мемуарних текстах Д. Дорошенка. Її внеском стало створення класифікації негативнооцінних характеристик людей. Гендерний аспект

оцінної лексики вивчала К.В. Кортич. Найбільше дослідницю цікавили фемінативи, отож вона простежила особливості номінації жінок. На відміну від них, В.В. Корольова прослідкувала динамічність оцінних номінацій у соціокультурному аспекті та виявила її закономірності.

Незважаючи на низку праць та численні спроби класифікації оцінних номінацій осіб, питання структуризації та особливостей творення їх в українській мові залишається відкритим.

Вторинні номінації осіб з аксіологічним компонентом приваблюють увагу дослідників своєю варіативністю та оригінальністю. Також варто зауважити, що ця група лексики є активно вживаною в усіх сферах спілкування та відображає емоційний стан мовця, ставлення до об'єкта мовлення, характеризує його за певною ознакою чи характеристикою, а також може бути засобом впливу на нього. Варто зауважити, що вторинна номінація часто викликає зацікавлення дослідників через те, що розкриває словотвірний потенціал мови, її різнобарвність, динамічність та поліфункціональність.

Окреслена проблематика досить поширена в лінгвістичних та соціокультурологічних дослідженнях. Однак аналіз літератури з цього питання та й самої лексики, яка використовується в різних стилях мовлення, свідчить про те, що часто наукові праці охоплюють лише вузький спектр оцінних номінацій, як-от з негативною конотацією чи фемінативи. Це дає підстави вважати, що проблеми класифікації оцінних номінацій, стратифікація способів їх творення, функційних особливостей, виявлення тенденцій у формуванні образів чоловіків і жінок, а також у сленговому номінуванні осіб залишаються повністю не вирішеними. Тому наукові праці в цій галузі є наразі актуальними й важливими для з'ясування актуальних ціннісних орієнтирів сучасних українців, їхніх світоглядних засад та принципів соціальної взаємодії.

Актуальність роботи зумовлена тим, що проблема способів творення слів оцінної номінації осіб, їхньої класифікації та функціонування залишається недостатньо висвітленою. Важливо з'ясувати саме новітні тенденції у сфері оцінної номінації осіб.

Об'єкт – лексика на позначення осіб з оцінним компонентом.

Предмет – способи оцінної номінації осіб в сучасній українській мові.

Матеріал дослідження дібрано зі Словника української мови в 11 томах, Словника оцінних найменувань осіб української мови І.С. Попової, В.В. Корольової, Короткого словника жаргонної лексики української мови Л.О. Ставицької, періодичних видань та віртуального комунікативного простору.

Мета дослідження – визначити особливості творення слів оцінної номінації, окреслити їхній семантичний спектр та новації у сфері оцінної номінації осіб.

Відповідно до мети наукової роботи передбачене розв'язання таких

завдань:

- 1) визначити роль оцінки в процесах номінації осіб;
- 2) встановити найпродуктивніші та нечастотні способи творення оцінних номінацій;
- 3) дослідити традиційне та новаторське у способах оцінної номінації осіб в сучасній українській мові;
- 4) схарактеризувати функціональні особливості назв осіб з оцінним компонентом;
- 5) типологізувати оцінні номінації за мотиваційними ознаками;
- 6) окреслити обсяги застарілої та сленгової лексики в оцінюванні осіб.

Для реалізації обраної мети та поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: аналіз та синтез інформації, описовий метод, зокрема прийом внутрішньої інтерпретації та опозиційний прийом, метод зіставного аналізу, метод функційного аналізу та структурний.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в дослідженні традиційних та новаторських принципів оцінної номінації осіб, їхній класифікації на основі описового методу, виявленні нових тенденцій у сленговій оцінній номінації осіб.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали нашого дослідження можуть бути використані у вивченні курсу «Сучасна українська літературна мова», а саме розділів «Лексикологія», «Словотвір» в середніх та вищих навчальних закладах, у подальших наукових дослідженнях лексики сучасної української мови та наукових працях із соціо- та психолінгвістики.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку лексикографічних джерел, додатків та резюме англійською мовою.

Апробація. Результати дослідження апробовано на пленарному засіданні Міжнародної науково-практичної відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» «Світ цінностей і цінності у світі», а також на відеоконференції «Актуальні проблеми сучасної лінгвістики». За результатами виступів опубліковані тези на тему «Способи оцінної номінації осіб у сучасній українській мові: традиція і новаторство».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СЛІВ ОЦІННОЇ НОМІНАЦІЇ

1.1. Роль оцінки в номінативних процесах

Сучасні напрями лінгвістичної науки активно розвиваються в руслі антропоцентризму. Ця тенденція передбачає пробудження активного інтересу до питань зв'язку мови з мисленням людини, її емоційним світом, загальнолюдськими й національно-культурними цінностями. Безперечно, мовлення індивідуума відображає не лише його власну мовну картину світу, а й усієї лінгвосоціокультурної групи, до якої він належить.

Лексика яскраво демонструє особливості сприйняття, оцінки та ставлення людини до себе, до інших та до того, що відбувається навколо неї. Річ у тім, що слово – це передусім засіб номінації елементів дійсності, які виділяє людська свідомість. Людина осмислює ознаки, емоції, відношення, суб'єктивні переживання, процеси і на основі свого сприйняття дає їм назву – номінацію, яка, з одного боку, є функціонуванням мовних одиниць, використаних для найменування й виокремлення елементів дійсності та формування відповідних понять, а з іншого – значущою мовною одиницею як результатом цього процесу (Нагель 2008, с.170-179).

Чимала частина номінацій містить оцінний компонент, оскільки людині властиво сприймати світ крізь призму позитивних та негативних оцінок, керуючись поняттями добра та зла, привабливості та непривабливості, симпатії чи антипатії. Відповідно оцінні назви, які виникають унаслідок необхідності якомога детальнішого вираження власних почуттів, відчуттів та ставлення до певного об'єкта, мають суб'єктивний характер, проте можуть виражати й колективну суспільну думку (Гуйванюк 2011, с. 88–90). А також оцінні номінації репрезентують ступінь цінності особи, її відповідність інтересам, бажанням, смакам суб'єкта оцінювання (Нагель 2008, с.170-179). В.В. Нагель пропонує кваліфікувати цінність як

невід’ємний складник суб’єктно-об’єктних відношень, де вона протиставлена оцінці: цінність характеризує об’єкт щодо суб’єкта, а оцінка – ставлення суб’єкта до об’єкта. Дослідниця коментує це так: «оцінність визначається при цьому як властивість мовної чи мовленнєвої одиниці пов’язана зі встановленням ціннісного ставлення суб’єкта мовлення до об’єкта» (Нагель 2008, с.174-179).

Підтримуємо думку Т.А. Космеда щодо визначення поняття оцінки. Мовознавиця вважає, що воно співвідносне з «думкою про предмет, яка виражає його характеристику з огляду на категорії цінності, а цінність – це будь-який предмет певного зацікавлення, бажання, прагнення тощо». З огляду на те, що для людини цілком природно виражати свої емоції й шукати способи вираження їх, українська мова невпинно поповнюється новотворами з емоційним забарвленням. Т.А. Космеда пропонує кваліфікувати категорію оцінки як структурно-семантичну, функціональну, прагмасемантичну, оскільки вона охоплює такі концепти, як «схвалення / осуд», «згода / незгода», «симпатія / антипатія» (Космеда 2001, с. 6–9).

В.В. Нагель запропонувала докладну типологію видів оцінки:

- 1) оцінка *de dicto* і *de re* (де перше – відношення суб’єкта до оцінки об’єкта, а друге відноситься безпосередньо до позначення об’єкта та акцентує якості самого об’єкта (Катанова 2015, с.2–3));
- 2) абсолютна (характеризує об’єкти, одночасно оцінюючи їх)\ порівняльна (стосується не судження про подію, факт, людину, а власне самої події, факту чи людини) (Соловій 2003);
- 3) емоційна\ раціональна\ емоційно-раціональна;
- 4) емпірична\ мотивована, або прагматична\ відносна, або внутрішня\ зовнішня;
- 5) сенсорна\ сублімована\ раціоналістична;
- 6) загальнооцінна\ частковооцінна;

- 7) оцінка-афектив\ оцінка-когнітив\ оцінка-сублімат;
- 8) оцінка-думка\ оцінка-почуття (Нагель 2008).

Оцінні значення в лексико-семантичній системі мови протиставляються номінативним. Це зумовлено тим, що оцінна лексика, що виражає емотивну оцінку людини, на відміну від раціональної, завжди становить складніше явище з певними семантичними особливостями (Нагель 2008, с.168-176). Загальновідомо, що слово є результатом роботи думки, почуття та волі, тому в основі оцінки міститься «сфера почуттів» і «сфера думки». Ці поняття лінгвісти беруть за основу при розгляді значення лексичної одиниці: конотату та денотату. Їх вважають рівноправними у зв'язку з тим, що процеси найменування предмета та осмислення його, переживання, відчуття, оцінювання перебігають одночасно (Іщенко 2005, с. 5-7). Відповідно, денотат – це об'єктивне значення, тобто власне назва предмета, а конотат – суб'єктивне. Останнє науковці кваліфікують як вторинне та факультативне, однак існують різні погляди щодо цього. Ми дотримуємося тієї думки, що в оцінних номінаціях осіб конотат та денотат взаємопов'язані та не можуть бути розглянуті окремо. Наші спостереження перегукуються з результатами наукових досліджень В.В. Виноградова. Науковець зазначав, що «предметно-логічне значення кожного слова оточене особливою експресивною атмосферою, воно є одночасно і знаком думки мовця, і знаком усіх інших психічних переживань, що входять у завдання та намір повідомлення» (Виноградов 1953, с. 19-20). Тієї ж думки був В.І. Шаховський, зауважуючи, що «конотативне і денотативне в семантиці одиниць так тісно переплітаються, що їх можна розмежувати тільки за результатами, але ніяк не в процесі» (Шаховський 1987, с. 48-49).

Розуміння конотації як «особливого макрокомпонента значення номінативних одиниць, який є інструментом створення експресивного забарвлення», дає підстави кваліфікувати її як спосіб вираження оцінки, один

із видів модальності. На відміну від об'єктивно-часової модальності, що належить до плану змісту, оцінна модальність виражає ставлення мовця до всього об'єктивного. Оцінна модальність – це зв'язок між ціннісною орієнтацією мовця й названою реалією (її ознакою), оцінюваною позитивно чи негативно за будь-яким критерієм відповідно до «стандарту» буття речей, що закладені в нормі оцінки (Шинкарук 2016, с. 9-10).

Оцінність виступає компонентом семантичної структури лексичного значення слова і може бути частиною і конотата, і денотата, що зумовлено тісними зв'язками з емоційністю та експресивністю. При цьому чітку межу між оцінністю денотативною й конотативною провести досить складно, оскільки в основі оцінки лежить нерозривний зв'язок раціонального й емоційного (Нагель 2008, с.170-179).

Щодо ролі оцінного компонента в семантичній структурі слова відомі різні погляди науковців: 1) оцінний компонент визначають як елемент конотації; 2) оцінність вбачають у денотативній частині значення; 3) оцінний елемент констатують і в денотативному, і в конотативному значенні (Нагель 2008, с.170-179). Коли мова йде про оцінні номінації осіб, експресивність як компонент конотата, що забезпечує призначення слова служити засобом суб'єктивного ставлення мовця до адресата або комунікативної ситуації в цілому, безперечно, виходить за межі системи мови і створюється лише в мовленні із залученням невербальних елементів, хоча деякі слова містять певні прагматичні ознаки (Нагель 2008, с.168-177). У цьому експресивність безпосередньо переноситься на оцінність.

Експресивність та оцінність є важливими компонентами людських взаємовідносин. Зокрема, під час приписування оцінності встановлюється відношення між суб'єктом та об'єктом, а тому відбувається взаємодія суб'єктивного та об'єктивного факторів (Шинкарук 2016, с. 10). Генетичні корені оцінки, на думку Г. І. Приходько, полягають саме в емоційному

способі відображення суб'єктно-об'єктних відношень. В основі емоції лежить оцінка, а кожна емоція людини є результатом певного виду оцінки. Це свідчить про оцінні підстави емоцій. Існує й протилежна думка: емоція може бути підставою для оцінки. Відповідно до цього стає цілком очевидним, що емоції та оцінки пов'язані між собою причиново-наслідковими відношеннями. Їхня взаємодія виявляється таким чином: оцінка – це думка суб'єкта про цінність об'єкта для нього, а емоція – це переживання суб'єктом цієї думки (Приходько 2009, с. 44).

Процес добору засобу номінування осіб ототожнюється з мовленнєвим учинком. Оцінність відіграє важливу роль у безпосередній комунікації, де здебільшого бувають так або інакше зачеплені інтереси учасників. Оцінність набуває особливих прагматичних характеристик, якщо її об'єктом є учасник акту комунікації – мовець чи адресат або якщо об'єкт оцінки виходить до сфери інтересів того чи іншого: засоби експресивної або афективної оцінки використовують переважно в цих випадках; інтереси мовця щодо адресата мають на увазі, коли, наприклад, пом'якшують категоричність оцінки (Шинкарук 2016, с. 10).

Отже, категорія оцінки здавна викликала інтерес лінгвістів, адже вона найповніше відображає соціокультурний аспект, менталітет, позицію, думку та спосіб сприйняття дійсності мовцем, а також репрезентує певні стереотипи, упередження та моделі, які існують у певному соціумі. Окрім того, оцінність лексики тісно пов'язана з емотивним компонентом, що входять до конотативного значення. Однією з особливостей оцінних номінацій є нерозривність та інтеграція денотата та конотата. Обоє слугують для реалізації прагматичної мети у комунікативному акті: виразити емоції, ставлення та почуття, дати оцінку відповідно до ситуації та викликати реакцію об'єкта номінації.

1.2. Назви осіб як окрема категорія оцінної лексики

Антропоцентризм став однією з основних ознак наукової парадигми кінця XX – початку XXI століття передусім у гуманітарних науках. Антропоцентричність лінгвістичних студій виявилася у зосередженні авторів на вивченні взаємозв'язків з людиною, її мисленням, світобаченням, роллю у створенні культури, цивілізації, на виявленні здібностей людини до пізнання світу, що відображається й у мові. Антропоцентричний принцип пов'язаний зі спробами розглядати мовні явища в межах єдності «мова та людина». Антропоцентризм, який акцентує увагу на людині, автоматично висуває на перший план вивчення назв осіб, які відбивають погляд людини на саму себе, оцінку діяльності та поведінки інших індивідів.

Слід також зауважити, що індивід має тісні відносини з іншими людьми, із суспільством, природою, довкіллям, світом у цілому. Ці відносини, матеріалізуючись у мові, зокрема в найменуваннях осіб, входять у лексичну систему. Тому досліджуючи групу номінативів, дізнаємося про особливості сприйняття людини або ж суспільства загалом, у якому вона перебуває, ментальні та соціокультурні аспекти. Найменування пов'язані із заняттями, професіями, статусом у суспільстві, національною й територіальною належністю, рисами характеру, особливостями поведінки тощо, тобто назви осіб є найрізноманітнішими позначеннями людини в сукупності всіх суспільних відносин.

Наразі нас найбільше цікавлять оцінні номінації, оскільки їх кваліфікують як давню, однак потужну й динамічну групу лексики, спрямовану на виділення осіб за їхніми специфічними ознаками. Досліджувані одиниці привертають нашу увагу не лише тому, що відображають соціальні аспекти життя людини, а й тому, що слугують дієвим засобом відображення способу функціонування психіки індивіда.

Категорія назв осіб займає чільне місце в оцінній лексиці. Загалом остання представляє сукупність емоційно забарвлених слів, які чітко виражають ступінь, якість та спосіб сприйняття предмета, явища чи іншої людини.

Емоційно-оцінні назви викликають відповідну емоційну реакцію мовця, звертають на себе увагу у зв'язку зі своєю винятковістю, незвичністю. Вона відображає якнайвищу участь людського чинника в моделюванні, структуруванні та інтерпретації фрагментів концептуальної картини світу. Емоційна оцінка часто формується з позиції «узагальненої» особи й має соціальну зумовленість (Гладченко 2016, с. 16-17; Юдко 2011, с. 292–298).

Сучасна науковиця В.В. Нагель визначала структуру оцінки таким чином:

- 1) суб'єкт оцінки (індивід, соціум, частина соціуму);
- 2) об'єкт оцінки (предмет, явище чи особа дійсності);
- 3) власне оцінка (оцінний предикат);
- 4) оцінна шкала (порівняння зі стандартом);
- 5) оцінний стереотип (еталон, зразок норми);
- 6) підгрунття оцінки (критерій, мотив оцінки) (Нагель 2008, с.170-179).

Попри багатоаспектність оцінних номінацій та активне вживання їх у мовленні, ця група лексики стилістично обмежена. У мовознавстві оцінну лексику переважно розглядають з емоційно-експресивною, у структурі якої поєднуються емоційні та оцінні семи.

Сформована низка кваліфікацій оцінних номінацій відповідно до семантичних та функційних принципів. Оцінні лексичні значення розмежовують за походженням на узуальні, тобто інгерентні, та мовленнєві, або ж адгерентні. Перші закріплені за певним пластом лексики, а їхня оцінність виступає компонентом лексичної структури або лексико-

семантичного варіанта. Другі повністю залежать від контексту, а їхня оцінність є результатом вторинної оцінної номінації, що актуалізується лише на тлі конкретного контексту (Нагель 2008, с.170-179).

Також виділяють таку лексику:

- актуально оцінну або оцінно-марковану;
- потенційно оцінну або ж нейтрально-оцінну або модально-оцінну позитивного чи негативного спрямування (Нагель 2008, с.170-179).

Надмірна експресивність, яскраво виражене конотативне значення та суб'єктивність зумовлюють вузькофункціональність оцінних номінацій. Відповідно, вищезазначені особливості досліджуваної лексики суперечать законам функціонування наукового та офіційно-ділового стилів мовлення, натомість цілком доречні в публіцистиці та розмовному стилі.

У публіцистичному дискурсі оцінні номінації осіб вживають здебільшого задля створення сатиричного та гумористичного ефекту. Часто автори використовують денотативно-оцінну, тобто експліцитну номінацію. До неї належать одиниці, оцінний компонент значення яких наявний в семантичній структурі слова поряд з іншими (deskриптивним, модальним тощо) та пов'язаний з різним сприйняттям оцінної інформації: стереотипним, емоційно-оцінним та інтелектуально-оцінним. Відсоток оцінної лексики в публіцистичному дискурсі відносно невеликий, оскільки вона виконує функцію індикатора позитивної або негативної оцінки за шкалою аксіологічної інтенсивності та для творення певного впливу на читача або слухача (Казак 2014).

На відміну від публіцистичного стилю, у розмовному оцінні номінації осіб вживають без обмежень. Вони виступають одним із засобів корегування міжособистісних стосунків та реалізації комунікативної діяльності. Під впливом власного соціального досвіду, панівних стереотипів та упереджень у суспільстві, особливостей менталітету людина оцінює інших. Відповідно, під

час комунікативного акту часто використовують лексику на позначення осіб з оцінним компонентом, аби якнайточніше висловити власне ставлення та позицію щодо певного індивіда або ж і цілої групи людей. Номінатор добирає лексичні засоби для найадекватнішого позначення номінанта, кодуючи в ньому свої суб'єктивні висновки. Адресат отримує інформацію не лише про об'єкт, а й про почуттєву напругу, емоційний стан самого суб'єкта мовлення, які закладені в експресивному потенціалі лексеми (Гуйванюк 2011, с. 93). Наприклад, позитивно оцінні номінації виражають симпатію, прихильність (*приятель, другака, побратим*), а також можуть вказувати на сильні сторони певної людини, як-от, наприклад *розумашка, унікум, маестро, надлюдина*. Вживання таких слів демонструє волевиявлення людини мати позитивне ставлення до об'єкта мовлення. Однак, з огляду на те, що спектр людських негативних емоцій набагато ширший, аніж позитивних, існує тенденція щодо творення значно більшої кількості номінацій осіб з негативною конотацією, як-от, наприклад *мазило, нарцис, недотепа, проноза, ферт, фабрикант*. Такі слова експліцитно виражають осуд, зневагу, обурення, зневаження та антипатію. Вживання оцінних номінацій осіб свідчить про відвертість та щирість людини, однак може демонструвати невихованість, відсутність толерантності та поваги. Натомість О.О. Тараненко влучно зауважив, що демократизація й ще більшою мірою лібералізація стилістичних засад літературної мови спричинили різку активізацію вживання в розмовному стилі й у різних жанрах художнього та публіцистичного стилів стилістично зниженої, вульгарної, жаргонної лексики та елементів різних структурних рівнів просторіччя (Тараненко 2002, с. 34-35).

У новітній літературі все більше помітна тенденція до використання простонародної мови, а тому письменники не хештують й яскраво емоційними оцінними номінаціями осіб, активно вживаючи лексику, що побутує в буденному житті сучасних людей. Оцінні особові найменування мають

текстотвірну та образотворчу функцію, що зумовлене наступними чинниками. Вживання таких слів реалізує низку прагматичних цілей автора, зокрема наблизити текст до реалій життя, зробити його яскравим, нестандартним та водночас зрозумілим для людей різних соціальних груп, урізноманітнити художнє мовлення, піти проти канонів задля художнього експерименту. Також оцінні номінації осіб забезпечують моделювання оцінного текстового простору, підсилюючи експресивний ефект висловлення (Нагель 2008, с.170-179).

Необхідність виражати емоції та підбирати доречні слова під час міжособистісного спілкування продукує потребу поповнювати цю групу лексики. Група оцінних назв осіб дуже стрімко розвивається. Одні оцінні номінації виходять з активного вжитку, натомість з'являються інші, що відповідають новітній системі цінностей. У сучасному суспільстві помітні дві протилежні тенденції: автохтонізації, пуризації лексичного складу мови та глобалізації у зв'язку з посиленням політичних, економічних, культурних зв'язків України з зарубіжними, зокрема англійськими, країнами. Перший процес передбачає посилення уваги до традиційних слів, форм та способів творення задля підвищення національної ідентичності. На противагу цьому, актуальності стрімко набуває процес глобалізації, унаслідок якого відбувається активне запозичення слів, передусім з англійської мови. Цей процес спричинений активним використанням соцмереж, технологізацією комунікацій, появою нових професій.

Отже, оцінні назви осіб – давня, однак динамічна група лексики, що дає змогу якнайточніше виразити ставлення мовця до об'єкта та його особливостей. Усі оцінні номінації емоційно забарвлені й спрямовані на виклик реакції співрозмовника. З огляду на це, досліджувані лексичні одиниці стилістично та функційно обмежені, а тому доречні лише в публіцистичному, розмовному та художньому стилях мовлення.

1.3. Методи дослідження лексичних одиниць

Увесь лексичний склад мови побудований за принципом ієрархії. Дослідники лексичного складу мови, як-от, наприклад А. Лерера та Ф. Т. Жилка, наполегливо рекомендують вважати, що жодне слово у мові не є ізольованим, а навіть навпаки – завжди пов'язане семантичними відношеннями з лексичним значенням іншого або ж цілої низки слів. Мовознавиця Н.Ю. Шведова також дотримується такої позиції й зазначає, що для характеристики значення слова необхідно мати контекст класу, який можна встановити лише шляхом визначення місця слова в певному лексико-семантичному полі, групі, лексичному ряді, дослідження його відношень з іншими членами цієї цілісності та протиставлення елементам інших лексичних утворень (Шведова 1984, с. 9). Відтак доходимо думки про те, що весь лексичний склад мови розподіляється на менші частини – семантичні поля, які, у свою чергу, діляться на більш дрібні лексико-семантичні групи. Кожне слово належить щонайменше до однієї з них. Такі закономірності забезпечують системний характер мови та підтримують чітку організацію лексичних одиниць.

Вивчення системних відношень у лексиці є одним з актуальних питань сучасної лінгвістики. Значний обсяг і різноманітність словникового складу будь-якої мови, його відкритість і динамізм довгий час ускладнювали сприйняття лексики як системи, а не механічного нагромадження слів. Утім, можливість виведення одних одиниць з інших й опису значення слова за допомогою обмеженої кількості семантичних компонентів, парадигматичні та синтагматичні відношення між лексемами, а також упорядкованість об'єктивного світу, що відображається в мові, зумовлюють системний характер лексичного рівня і дозволяють застосовувати структурні методи для його дослідження (Близнюк 2017, с.70-73).

Основними методами дослідження мови, зокрема лексичних одиниць є описовий, порівняльно-історичний, зіставний і структурний. Для систематизації та аналізу оцінних номінацій ми використовуємо описовий та структурний методи як доміантні.

Доцільно використовувати описовий спосіб дослідження одиниць, оскільки він зорієнтований на виявлення та знаходження лексем, встановлення їхніх особливостей та функцій, класифікації номінацій та інтерпретації. Найбільше нас цікавить метод зовнішньої інтерпретації, який полягає в аналізі лексичних одиниць за зв'язком з позамовними явищами, зокрема соціологічними та логіко-психологічними (Кочерган 2001, с.11-17). Зважаючи на те, що оцінні номінації утворюються на основі суб'єктивної оцінки особистості й демонструють ставлення, особливість сприйняття, емоційну реакцію мовця, при дослідженні лексем на позначення осіб виникає необхідність застосовувати прийом тематичних груп для розподілу за мотиваційними ознаками, негативністю\ оцінністю, поширеністю\ непоширеністю, актуальністю\ неактуальністю.

Структурний метод застосовуємо з метою пізнання мови як цілісної функціональної структури, елементи якої співвіднесені й пов'язані строгою системою відношень і зв'язків. Завдяки цьому методу описуємо семантичну структуру оцінних номінацій, що сприяє подальшій класифікації та встановленні зв'язків з іншими лексичними одиницями (Цимбал 2019, с.8-10). Це допомагає визначити найпоширеніші та найактуальніші мотиваційні ознаки в традиційному фонді сучасної української мови. Також можемо простежити динаміку зміни семантики певних одиниць, зменшення кількості номінацій з певним значенням, натомість поповнення складу мови новотворами чи запозиченнями з актуальнішими денотативно-конотативними значеннями.

Структурний метод реалізується в кількох методиках лінгвістичного дослідження, серед яких корисною для нас є методика аналізу безпосередніх складників. Основна мета полягає в членуванні мовної одиниці задля встановлення способу її творення. Ця методика дає змогу нам встановити найпродуктивніші способи творення та найчастотніші афікси, а також їхній вплив на семантику слова та оцінність лексеми (Кравченко 2021). Завдяки аналізу безпосередніх складників можемо також встановити шляхи виникнення новітніх номінацій, сленгових назв осіб з компонентом оцінки.

Застосування методу функційного аналізу допомагає з'ясувати роль оцінних номінацій осіб в різних стилях мовлення, зокрема в розмовному, публіцистичному та художньому, а також встановити значимість досліджуваних лексем у міжособистісній комунікації. Оскільки група оцінних номінацій осіб досить експресивна та емоційно-забарвлена, її стильова функціональність обмежена, тому цей метод допомагає встановити сферу застосування та вживання.

Схарактеризувати семантичні особливості оцінних номінацій осіб є завданням компонентного аналізу. Він відіграє важливу роль у нашому дослідженні, оскільки сприяє класифікації досліджуваних одиниць за тематичними групами відповідно до мотиваційних ознак (Кочерган 2001, с.11-17). Таким чином можемо встановити найбільшу та найменшу групи лексем, що продемонструє найпоширеніші в суспільстві причини оцінного номінування осіб.

Метод ЛСП базується на певних принципах, а саме: цілісності, впорядкованості, взаємовизначеності, повноти, довільності меж та суцільного покриття. Принцип цілісності полягає в охопленні великої кількості лексичних одиниць та повному описі матеріалу. При формуванні ЛСП досягається систематизація матеріалу, розкриття ієрархічної природи оцінних номінацій та встановлюються закономірності взаємовизначеності одиниць поля.

Довільність меж дозволяє задати поле відповідно до завдань дослідження, виділити периферію та зону взаємодії з іншими полями.

Умовами виокремлення ЛСП мають бути семантична близькість складників, що полягає в наявності спільних значеннєвих сем, які забезпечують семантико-сміслові зв'язки в межах утвореної одиниці (Гешко, 2014, с. 75), та упорядкованість, оскільки мова є системою з чіткою структурою, у якій кожний фрагмент повинен також мати свою структурну організацію (Близнюк 2019, с. 29). Відповідно, кожне поле відносно автономне, однак пов'язане з іншими у межах певної лексичної системи.

Компонентам поля властива наявність інтегральної семантичної ознаки, умовна округлість, яка складається з компонентів, розташованих від центру до периферії за ступенем розмиття ознак і зниженням їхньої універсальності. Зазвичай ядро поля збігається з назвою поля й представляє об'єднувальну сему. У центральній частині розташовані спеціалізовані стилістично не марковані одиниці, їх ще називають інтегральними і вони мають спільне з ядром та між собою значення, а до периферійної зони відносять стилістично марковані та функційно обмежені лексичні одиниці. Периферійні слова характеризуються найменшою частотністю. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, забезпечуючи цілісність мовної системи (Ключка 2012, с. 130).

Подвійна назва групи свідчить про те, що при розподілі слів на ЛСГ беруть до уваги лексему в усіх формах і лексичних значеннях, і що об'єднання слів як одиниць словникового складу відбувається за основною для слова ознакою – за лексичним значенням слова (Гладченко 2016, с. 17-18).

Український мовознавець В.В. Левицький виокремив такі диференційні ознаки ЛСГ:

- 1) елементи об'єднуються внутрішньомовними відношеннями;
- 2) може охоплювати різноманіття лексем, що позначають матеріальні чи ідеальні об'єкти, а також слова з абстрактним і конкретним значеннями (Левицький В.В., 2006).

Комплексне дослідження лексем з оцінним компонентом на позначення осіб передбачає використання різноманітних лінгвістичних методів.

Висновки до розділу 1

Отже, категорія оцінки об'єднує сферу думки та сферу почуттів людини. Саме тому слугує поєднанням емоційного та раціонального, де переважає перше. Оцінні номінації забезпечують точний вияв ставлення до об'єкта до позначуваного та відіграють значну роль в міжособистісній комунікації.

Категорія оцінки тісно пов'язана із поняттями конотату та денотату. Відповідно, оцінний компонент може входити або до першого, або до другого, проте не ототожнюється з ними.

Оцінні номінації осіб – давня і водночас досі продуктивна та динамічна група лексики, адже є важливим компонентом людських взаємовідносин. Слова на позначення осіб виражають ставлення до об'єкта, і оцінку його суб'єктом мовлення. Тому оцінні номінації задовольняють цілком природню потребу людини виражати свої емоції, почуття, позицію щодо інших осіб. Відтак особливістю осмислення людиною дійсності є оцінювання через призму соціокультурних, етнічних, індивідуальних особливостей сприйняття подій, явищ та осіб. Тому оцінні номінації виражають позитивне чи негативне ставлення мовця, іноді воно може бути узагальненим та притаманним усій лінгвосоціокультурній групі, а також відбиває особливості конкретного індивіда за певними мотиваційними ознаками.

Лексиці на позначення осіб з оцінним компонентом притаманна емотивність, що спричиняє функційну та стильову обмеженість цієї групи. Саме тому оцінні номінації доречні в публіцистичному, художньому та розмовному стилях мовлення й суперечать принципам наукового й офіційно-ділового. Лексеми з оцінним компонентом здебільшого виступають засобом висміювання, осуду, приниження когось або ж навпаки схвалення певної поведінки, зачарування зовнішністю. Така лексика слугує одним із засобів досягнення прагматичної мети мовця, а саме емоційного реагування. Важливо брати це до уваги під час комунікативного акту, адже оцінні номінації передбачають перетин денотативного значення з конотативним, де останнє, власне, відіграє основну роль цієї лексики в спілкуванні.

У зв'язку з тим, що група оцінних номінацій осіб численна та охоплює різноманітні лексеми, виникає потреба в комбінуванні різних методів їх дослідження. Отож доцільним вважаємо застосування описового методу, структурного методу, методу безпосередніх складників, методу функційного аналізу, методу компонентного аналізу, методу моделювання ЛСП. Усі вони необхідні для інтерпретації та класифікації оцінних номінацій, виявлення напродуктивніших способів їх творення, найактуальніших мотиваційних ознак, особливостей застосування в певних стилях мовлення, а також окреслення поширеності та вживаності.

РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ОЦІННИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

2.1. Афіксація як типовий спосіб вираження оцінності в найменуваннях осіб

Склад української мови активно та невпинно збагачується новими лексичними одиницями. Цьому сприяють різноманітні процеси, зокрема творення нових слів від уже наявних різними способами. Афіксацію вважають найпоширенішим і найдавнішим способом творення лексичних одиниць. Розмаїття афіксів сприяє виникненню нових слів і водночас дотриманню принципу економії мовних ресурсів, адже за допомогою однієї морфемі можна утворити низку нових лексичних одиниць.

Афіксація – продуктивний спосіб творення оцінних номінацій осіб, оскільки більшість із них виникла внаслідок приєднання певних афіксів до коренів або основ слів, які вже входять до лексичного складу мови. Варто зазначити, що при творення оцінних номінацій афіксація є не лише способом утворення лексем, а й увиразнення оцінки, як-от у випадку з використанням аугментативних та демінутивних суфіксів. Саме тому нас цікавить, які афікси є найбільш продуктивними у вираженні оцінного забарвлення, а які навпаки – менш уживані.

2.1.1. Суфіксальний спосіб як найбільш потужний механізм номінації осіб

Найпродуктивніший спосіб творення оцінних номінацій осіб – суфіксальний. Проаналізувавши велику кількість лексем, ми змогли виокремити найбільш та найменш продуктивні афікси.

Одним з найпоширеніших афіксів є суфікс *-ець*. Найчастіше його використовують для творення віддієслівних та відприкметникових номінацій осіб. Більшість лексем мають негативну оцінку, а їхньою мотиваційною

ознакою здебільшого слугують особливості особи, пов'язані з її поведінкою та негативними рисами характеру, наприклад: *лінивець* ← *лінив(-ий) + -ець*, *приспосованець* ← *приспосован(-ий) + -ець*, *збоченець* ← *збочен(-ий) + -ець*, *запроданець* ← *запродан(-ий) + -ець*, *зарозумілець* ← *зарозуміл(-ий) + -ець*, *зрадливець* ← *зрадлив(-ий) + -ець*, *зухвалець* ← *зухвал(-ий) + -ець*, *недбайливець* ← *недбайлив(-ий) + -ець*, *поганець* ← *поган(-ий) + -ець*, *юродивець* ← *юродив(-ий) + -ець*. Здебільшого такі номінації є відприкметниковими й виражають осудливе ставлення суспільства до певних рис характеру та поведінки індивіда. Слід зауважити, що афікс не містить оцінності, оскільки вона закладена в семантиці твірної основи.

Суфікс *-ець* використано також у творенні низки слів, що вказують на недоліки зовнішнього вигляду людини, наприклад: *миршавець* ← *миршав(-ий) + -ець*, *обідранець* ← *обідран(-ий) + -ець*, *пузанець* ← *пузат(-ий) + -ець*, *сміхованець* ← *сміховинн(-ий) + -ець*, *товстунець* ← *товстун + -ець*, *задрипанець* ← *задрипан(-ий) + -ець*. Усі перелічені вище слова здавна належать до лексичного фонду сучасної української мови, їх використовують у повсякденному розмовному мовленні здебільшого мовці старшого покоління. Як бачимо, суфікс *-ець* досить продуктивний, однак за допомогою нього найчастіше утворювали оцінні номінації від назв негативних ознак. Слід зазначити, що нам удалося знайти лише одне слово з позитивним забарвленням: *умілець* ← *уміл(-ий) + -ець*.

Значну частину оцінних номінацій становлять і ті, що утворені за допомогою суфіксів *-ник/-ик* на позначення осіб чоловічого роду. Так виникли *протестувальник*, *негідник*, *відступник*, *блудник*, *грішник*, *жалібник*, за допомогою яких викривають у лінгвокультурі небажані вчинки в громаді. Проте низка номінацій, як-от *дотепник*, *авантюжник*, *модник*, *відмінник* відображають позитивну оцінку, хоча можуть вживатися іронічно, висміюючи надмірний вияв ознаки (окрім *відмінник*). Перелічені лексеми

використовують в публіцистиці та в міжособистісній комунікації. Суфікс *-ник/-ик* вважаємо актуальним та продуктивним, оскільки маємо як узвичаєні ОН, так і новітні (*авантюжник, модник*).

Від деяких оцінних номінацій чоловічого роду утворено фемінітиви флексією *-а*, наприклад, *протестувальниця* ← *протестувальник*, *негідниця* ← *негідник*, *модниця* ← *модник*, *відмінниця* ← *відмінник*, *відступниця* ← *відступник*, *грішниця* ← *грішник*, *прогульниця* ← *прогульник*, *підступниця* ← *підступник*, *халтурниця* ← *халтурник*, *умілиця* ← *умілець*. Такі оцінні номінації переважно базуються на основі негативної оцінки особи й висміюють поведінку, не бажану в соціумі.

Зауважимо, що найбільш поширені маскулінні лексеми, як-от *халамидник, гопник, бабник, богохульник, венерик, викажчик, галабурдник, гвалтівник, дворушник, домушник, живчик, заколотник, захланник*. Вони репрезентують ті негативні явища в суспільстві, які насамперед асоціюються з особами чоловічої статі. Зазначені слова використовують переважно в розмовному мовленні, оскільки вони особливо дошкульні та образливі (окрім *живчик*).

Суфікс *-ар* слугує засобом творення назв осіб за родом занять (*друкар, перукар, бунтар, пекар*), однак він широко використовується в оцінних номінаціях. Як і раніше розглянуті суфікси, цей найчастіше слугує засобом творення номінацій від дієслівних твірних основ з негативною оцінкою на позначення виконавця дії: *пліткар* ← *пліткувати* + *-яр*, *байдикар* ← *байдикувати* + *-ар*, *гендляр* ← *гендювати* + *-ар*, *трудоар* ← *трудитися* + *-ар*. Переважно такі лексеми висміюють ті вчинки чи поведінку особи, які прийнято вважати негативними в суспільстві. Серед ОН виокремлюємо *трудоар*, яка репрезентує схвалення позначуваної особи. Окремо розглядаємо номінації, у яких суфікс *-ар/-яр* додає згрублості: *сучара, бомжара, технар, жлобьяра, кабаньяра*. Ці лексеми передають крайній вияв негативної оцінки,

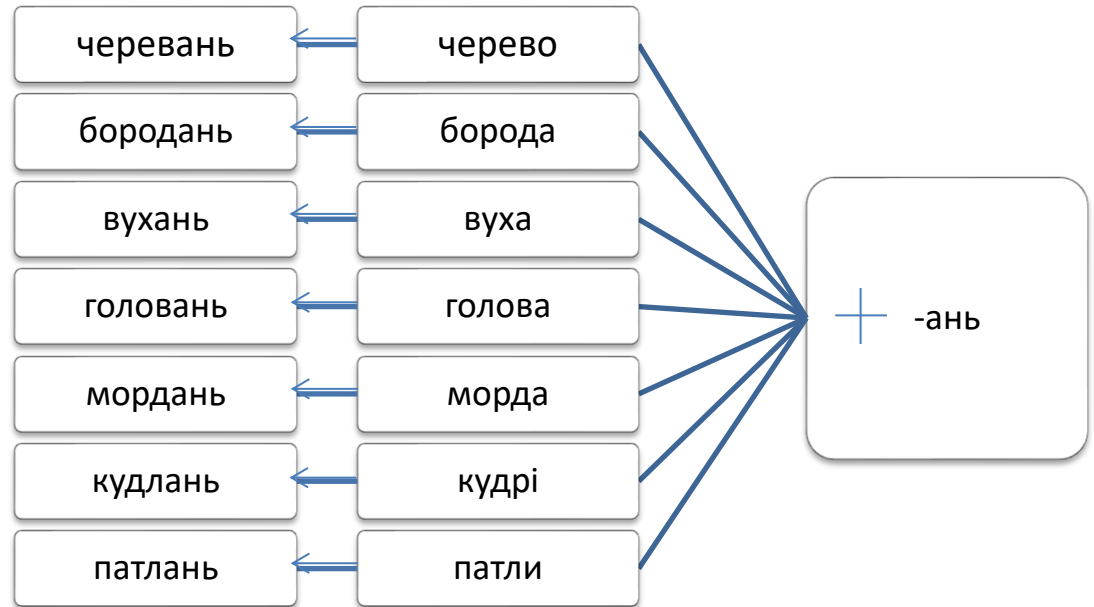
тому вживаються лише в розмовному мовленні. Деякі з них належать до ненормативної лексики, а тому вкрай не бажані в міжособистісній комунікації (наприклад, *сучара*).

Наступний продуктивний суфікс *-тель*, на відміну від попередніх, частіше використовують для номінативів з позитивним конотативним значенням, як-от *приятель* ← *приятелювати* + *-тель*, *мислитель* ← *мислити* + *-тель*, *любитель* ← *любити* + *-тель*. Однак іменники з таким афіксом можуть мати й негативну конотацію, наприклад: *ревнитель* ← *ревнувати* + *-тель*, *мучитель* ← *мучити* + *-тель*, *гнобитель* ← *гнобити* + *-тель*, *обивателька* ← *обивати* + *-тель*, *осквернитель* ← *оскверняти* + *-тель*, *розоритель* ← *розоряти* + *-тель*. Усі перелічені вище НО походять від твірних основ дієслів, проте носієм негативної оцінки є не афікс, а твірна основа. Подані лексеми характерні здебільшого для публіцистичного та розмовного стилів мовлення.

До найчастотніших суфіксів уналежнюємо формант *-ак/-як*. Наразі його не так часто використовують, однак раніше ним сформовано цілу низку номінацій. Переважна частина їх позначає виконавця дії з позитивного боку: *земляк*, *добряк*, *хлоп'як*. Однак значно більше негативно-оцінних лексем: *відьмак*, *пияк*, *віскряк*, *вурдалак*, *дохляк*, *довбак*, *жебрак*, *зарізяка*, *задавака*, *здохляка*, *зівака*, *мізерак*, *мурзак*, *плювака*, *розбишака*, *мерзляк*. Не так часто суфікс *-ак/-як* переадає значення згрубілості, зокрема в таких словах, як *харцизяк* ← *харциз* + *-як*, *любуряка* ← *лобур* + *-як*-, *шпигуняка* ← *шпигун* + *-як*-. Найчастіше подані номінації використовують в міжособистісній комунікації, оскільки вони досить узвичаєні та зрозумілі.

Від ОН з суфіксом *-ак/-як* легко утворюють фемінітиви: *мерзлячка* ← *мерзляк* + *-к*-, *землячка* ← *земляк* + *-к*-, *добрячка* ← *добряк* + *-к*-. Перелічені лексеми здебільшого містять позитивну оцінку.

Суфікс *-ань* менш продуктивний за попередні й здебільшого застосовний для творення номінацій осіб, мотиваційною ознакою яких слугує зовнішній вигляд людини:

Зазначені вище номінації походять від іменників на позначення частин тіла та належать до узвичаного лексичного фонду сучасної української мови. Однак виокремлюємо ряд віддієслівних лексем з негативно-оцінним компонентом: *байдикань* ← *байдикувати* + *-ань*, *горбань* ← *горбитися* + *-ань*, *горлань* ← *горлати* + *-ань*. На позначення незвично великих розмірів тіла використовують лексему *здоровань* ← *здоровий* (у значенні високий, великий) + *-ань*. Остання лексема може виражати як насмішку, так і зменшено-пестливе ставлення. Слід зауважити, що суфікс *-ань* досить продуктивний, проте спеціалізується суто на вираженні оцінки, здебільшого негативної, суто до чоловічої статі.

Найменш продуктивний суфікс *-ій*, який здебільшого використовують для творення номінацій осіб, де оцінний компонент стосується негативної риси характеру чи особливостей поведінки індивіда: *скиглий* ← *скиглити* + *-ій*, *крутий* ← *крутий* + *-ій*, *бабій* ← *баба* + *-ій*, *грамотій* ← *грамотний* + *-ій*,

лупій ← *лупить* + *-ій*, *пухтій* ← *пухтить* + *-ій*, *торохтій* ← *торохтить* + *-ій*. Подані номінації суто маскулінні, адже частина ОН репрезентує осудливе ставлення через не прийнятну для чоловіка поведінку.

Слід зазначити, що часто оцінний компонент номінацій особи може бути підсилений аугментативними або демінутивними суфіксами. Використання їх вирізняє українську мову серед інших. Вони настільки продуктивні та актуальні, що навіть у гімні України лексема з негативною семантикою має демінутивний афікс – *воріженьки*.

Демінутивними, або зменшено-пестливими суфіксами *-ечк-/ -очк-*, утворено низку номінацій: *красунечка, донечка, ясочка, квіточка, ласочка, жіночка*. Продуктивним є також афікс *-ичк-* у номінаціях *молодичка, сестричка* або ж *-чик* у *джигунчик, молодчик, красунчик, голубчик, улюбленчик*. Поширеними є також форманти *-еньк-* та *-оньк-*, як-от у лексемах *любуряченько, невістонька, рибонька, чарівниченька*. Серед демінутивів вдалося виявити слова, що мають суфікс *-ус-*, як-от *каргуся, бабуся*. Усі зазначені вище оцінні номінації належать до традиційного фонду сучасної української мови й демонструють ніжне, прихильне ставлення зазвичай близьких людей. Такі лексеми найчастіше вживають в родинному колі, щоб висловити любов та душевність, або в художніх творах для дітей.

На противагу демінутивним суфіксам виділяють аугментативні, тобто ті, що додають слову відтінку згрублості. До них належить суфікс *-ищ-* (*бабище, дідище, страховище*), *-иськ-* (*стидовисько, страховисько, людисько*), *-уг-/ -юг-* (*ледарюга, босяцюга, скнарюга, хамлюга, псюга*), *-яг-/ -яг-* (*доходяга, плутяга, скупердяга, хлоп'яга*), *-ук-/ -юк-* (*звірюка, злюка, зміюка*), а також *-ур-/ -юр-* у (*бищюра, бугаюра, кабанюра*). Усі вони – носії негативної оцінки, а номінації часто вживають, аби висміяти та присоромити особу за неприпустиму поведінку. Проте варто зауважити, що лексеми з афіксом *-ук-/*

юк- можуть мати відтінок іронії. Вищезазначені НО досить узвичаєні та використовуються здебільшого в розмовному мовленні.

Отже, суфіксальний спосіб творення оцінних номінацій осіб є найпоширенішим та найпродуктивнішим. Він забезпечує оцінну характеристику людей обох статей. У сучасній українській мові на цьому спеціалізуються суфікси: *-ець, -к-, -ар, -тель, -ак/-як, -ань, -ій, -ечк-/очк-, -ичк-, -еньк/-оньк, -ус, -ищ-, -иськ, -уг-/юг-, -ук-/юк-, -ур-/юр-*. Переважна частина лексем, утворена за допомогою поданих суфіксів, репрезентує різко негативну оцінку, часто осуд та іронію, носієм якої здебільшого є твірна основа, а не афікс. Однак серед них трапляються й позитивно-оцінні номінації, а також пестливі слова.

2.1.2. Роль префіксального словотворення в оцінному номінуванні осіб

На відміну від суфіксального, префіксальний спосіб творення лексем на позначення осіб з оцінним компонентом значно обмеженіший.

Найчастотніший префікс *недо-* використовують для творення номінацій з негативно оцінним значенням неповноцінності чи недостатнього вияву певної ознаки, наприклад, *недолюдина, недоук, недоукраїнець, недоносок, недоумок, недопатріот*. Здебільшого лексеми, які містять афікс *недо-*, належать до традиційних, проте останнім часом виникають нові слова, як-от *недоукраїнець, недопатріот, недополітик, недодержавник*. Їх іноді вживають у публіцистиці з метою висміяти чи дорікнути за недбайливе ставлення або ж лицемірність. Яскравим прикладом слугує цитата зі статті «Ознака його [Дмитра Павличка] – україноцентричність» під авторством Махайла Слабошпицького: «А цього не досягти, якщо кожен із нас узурповуватиме право носія істини в останній інстанції, буде категоричний: тільки він один-єдиний на світі справжній патріот, а інші, бачте, **недопатріоти**»

(Урядовий кур'єр, 19.11.2021). Також зустрічаємо одну з зазначених вище номінацій у назві лекції журналіста та телеведучого Андрія Куликова «*В умовах війни ми малюємо образ ворога або образ **недоукраїнця***», що відразу привертає увагу провокативним формулюванням та грою слів (20.02.2015, URL:<https://ms.detector.media/maister-klas/post/12632/2015-02-20-andriy-kulykov-v-umovakh-viyny-my-malyuiemo-obraz-voroga-abo-obraz-nedoukraintsya/>)

Слів з префіксом *не-* порівняно мало, зокрема *недруг, нехрист, невіра, незграба, нетяма, неслух, неук*. Слід зауважити, що заперечна стратегія називання є особливо сприятливою для створення оцінно-маркованих назв осіб. Вони зазвичай базуються на основі заперечення статичної чи динамічної ознак осіб (Баган 2010, с. 258-261). Відповідно номінації здебільшого походять від дієслівних чи прикметникових твірних основ. Але часом трапляються субстантивовані іменники, які в одному зі значень можуть позначати особу. Таким чином можемо залучити такі слова, як *невіра, непотріб*. Заперечний афікс виражає різко негативну оцінку, проте наразі не є продуктивним. Такі лексеми зустрічаємо як в публіцистичному, так і в розмовно-побутовому стилі. На просторах інтернету знаходимо статті з провокативним заголовком «*Психічно хворий кандидат **неук** Ілля Кива намагається розвалити обласний осередок ОПЗЖ*», де поєднання двох, протилежних за значенням номінацій, надає особливо дошкульного та осудливого відтінку.

Частина оцінних номінацій утворена завдяки вживанню префіксоїдів. Серед них виокремлюємо компонент *анти-* в словах *антигерой, антидержавник, антипатріот, антисеміт, антивакцинатор* та *псевдо-* *псевдодіяч, псевдозахисник*. Ці лексеми мають негативно-оцінний компонент і вживаються задля викриття асоціальної поведінки. Отож з актуалізацією проблеми вакцинації населення задля уникнення поширення коронавірусу,

виникла нова номінація – *антивакцинатор*. Так називають осіб, які не вірять в дію вакцин та відверто несуть свою думку в маси. На просторах інтернету дедалі частіше з'являються статті із заголовками «*Антивакцинатори вірять у чіпсування і знищення «восьмого гена людини»*» (URL: <https://zaborona.com/antyvakczynatory-viryat-u-chipuvannya-i-znyshhennya-vosmogo-gena-lyudyny/>) та «*Остан Стахів. Що відомо про лідера антивакцинаторів, якому СБУ вручила підозру*» (17.11.2021, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59319569>). Розповідаємо, чому виникають ці дивні теорії і як у цьому винна держава». Наступний вельми поширений у сучасному комунікативному просторі префіксоїд *супер-*: *супержінка, суперзірка, супермен, супервоїн*. Вони виражають найвищий вияв позитивної оцінки діяльності особи. Префіксоїд *екс-* у лексемах *ексденді, ексінтелігент, експатріот* виражає негативне ставлення й осуд щодо припинення кимсь виявлення хороших манер. Усі зазначені вище префіксоїди набули популярності в останні десятиліття й з'явилися під впливом англійської мови. Утворені від них ОН часто вживають в публіцистиці з метою скомпрометувати політичного чи громадського діячи або висміяти негативне явище в культурі, політиці. Наприклад, лексему *екс-інтелігент* зустрічаємо в статті Володимира Малинковича «Самотність у натовпі», де автор, розповідаючи про «кухонну» психологію нашої інтелігенції, зазначає: «*А наш ледве-ледве «животіючий» провінційний екс-інтелігент соромиться з'явитися в «неналежному йому середовищі» й гордиться тим, що ніколи у жодних громадських акціях не бере участі*» (День, 2003, №20); *Жадібний експатріот, скидалка-лякалка Каспрука та фракція «підглядуна Білика»* (Молодий буковинець, 20.11.2021)

Отже, вживання традиційних афіксів в оцінній номінації осіб обмежене, натомість зросла вага запозичених префіксоїдів. Лексеми, які утворені за допомогою них, активно використовують у публіцистиці.

2.1.3. Префіксально-суфіксальний спосіб творення оцінних номінацій

Комбінація деяких префіксів та суфіксів уможливила творення низки колоритних оцінних номінацій осіб за невиконанням певної дії чи відсутністю певної ознаки.

Найчастотнішим поєднанням є префікса *без-* та суфікса *-к-* або *-енк-*, яке спостерігаємо в таких ОН: *безбожник, безлюдко, безстидник, безвірник, безпутник, безсоромник, безбатченко, безштанько, безбородько*. Усім переліченим словам властиве негативно-оцінне забарвлення, яке вказує на відсутність у людини певної зовнішньої ознаки чи моральної цінності. Подані номінації найчастіше виражають поблажливо-насмішкувате ставлення до позначуваного об'єкта. Багато зі слів, утворених у такий спосіб, стали українськими прізвищами, пор.: *Безпалько, Безносенко, Безручко, Безштанько, Безбородько*.

Вдалося виявити поєднання заперечного префікса *не-* з суфіксом *-к-* в лексемах *незнайко, недбайко, невстигайко, невмійко, невмивака, недоторка*. Вони походять від дієслівної твірної основи: *незнайко* ← *не-* + *знати* + *-к-*; *недбайко* ← *не-* + *дбати* + *-к-*; *невмійко* ← *не-* + *вміти* + *-к-*; *невстигайко* ← *не-* + *встигати* + *-к-*; *невмивака* ← *не-* + *вмивати* + *-к-*; *недоторка* ← *не-* + *доторкатися* + *-к-*. Слід зауважити, що ці лексеми не є вкрай негативно маркованими, а лише виражають докір, хоча суфікс *-к-* робить звучання слів м'яким та ніжним. Такими номінаціями можуть називати дітей.

Варто зазначити, що афікси не мають оцінного забарвлення. Префікс виконує суто заперечну функцію, суфікс вказує на особу, а негативнооцінне значення виникає лише внаслідок поєднання з їх твірними основами.

Загалом префіксально-суфіксальний спосіб творення малопродуктивний і забезпечує творення назв осіб переважно із негативною оцінкою.

2.2. Потенціал основоскладання та словоскладання в оцінному номінуванні осіб

В останнє десятиліття зросла продуктивність основоскладання та словоскладання у творенні оцінних назв осіб. Така тенденція відбувається внаслідок того, що ці способи словотворення дають змогу максимально точно передати специфіку позначуваної особи.

Основоскладання базується на складанні основ, семантика яких вказує на висміювання певних зовнішніх ознак людини *голиборода, кривоніжка, білоручка*.

Частотним є творення лексем за допомогою комбінування прикметникової основи та іменникової, як-от у лексемах *кривоніжка* ← *крива нога*, *білоручка* ← *біла рука*, *голоштанець* ← *голі штани*, *сухоребрик* ← *сухе ребро*. Подані номінації якнайточніше передають специфіку зовнішності людини, є досить зрозумілими, адже мотивація базується на семантиці поєднаних слів. Такі лексеми висміюють певні небажані аспекти зовнішності (*кривоніжка, сухоребрик*), матеріальний стан (*голоштанець*), чи особливість поведінки (*білоручка*).

Частина номінацій утворена за допомогою поєднання дієслівної основи наказового способу та іменникової основи. Серед таких виокремлюємо *дурисвіт* ← *дури + світ*, *урвиголова* ← *урви + голова*, *голиборода* ← *голи + борода*. Вона є досить дошкульними, оскільки негативно номінують осіб за небажаними ознаками поведінки (*дурисвіт, урвиголова*). Також можуть бути насмішкуватими, як-от *голиборода*, адже таким чином називають юного хлопця, який починає голитися.

Проте більша частина лексем містить різко негативну оцінку особи за її поведінкою: *дармовис, баболуб, дармоїд, бабодур, віршомаз, пустопляс, туподум*. Подані композити використовують в публіцистиці і в розмовному мовленні, вони є досить узвичаєними.

Іноді композити утворюють поєднанням не лише основ, а й з додаванням суфікса до них. Спостерігаємо це в таких номінаціях: *себелюбець* ← *себе* + *любить* + *-ець*, *жінконенависник* ← *жінка* + *ненавидіти* + *-ник*, *сластолубець* ← *сласті (солодоці)* + *любити* + *-ець*, *сивобородько* ← *сива* + *борода* + *-к-*, *самохвалець* ← *сам* + *хвалити* + *-ець*, *рукоблудник* ← *рука* + *блукає* + *-ник*. За нашими спостереженнями, найчастотнішими формантами при основоскладанні є суфікси *-ець* та *-ник*. Досліджуваними лексемами осудливо номінують осіб, що полюбляють неприйнятні види діяльності.

На противагу основоскладанню словоскладання представлено новими оцінними номінаціями. Останнім часом воно набуває все більшої популярності, що зумовлено, з одного боку, впливом англійської мови, що тяжіє до аналітичних номінацій, з іншого, зручністю і місткістю самого словоскладання. ОН цього типу передають особливо специфічні особливості поведінки людини: *секс-символ* (про людину, що має яскраво виражену сексуальну привабливість та сприймається як вірець), *секс-бомба* (про чоловіка або жінку з яскраво вираженою сексуальністю), *віп-персона* (важлива, впливова людина, яка має особливе значення в суспільстві). Зазначені слова походять з англійської мови й іноді вживаються в публіцистиці. Вони мають позитивно-оцінне значення й вказують на зовнішню привабливість чи соціальну роль особи. Лексема *убий-душа* є синонімом до *убивця* й інтенсифікує його значення. Натомість *ура-патріот* вживають зневажливо на позначення занадто пафосного «патріота», не здатного критично осмислювати обставини.

Отже, основокладанням утворені давні та узвичаєні номінації, а словоскладання лише розвивається й набуває популярності в сучасній українській мові.

2.3. Метафоричне перенесення як спосіб вторинної номінації осіб

Метафоричне перенесення – досить поширене явище в українській мові, оскільки людині властиво порівнювати та шукати подібне та відмінне. Найчастіше людина переносить досвід зв'язку з природою на людські взаємини. Таким чином найпоширеніше метафоричне перенесення базується на асоціаціях певної особи з певними звичками, специфічними властивостями тварин, які найбільш яскраво відображають риси характеру цієї особи. Такі порівняння з тваринами використовують здавна, проте їх активно вживає і сучасна українська молодь для творення дошкульних, насмішливих образів або вираження осуду чи саркастичного ставлення до об'єкта оцінки.

Яскравими прикладами використання метафори є *змія* у значенні «зла та підступна людина», *амеба* у значенні «безвольна, безхарактерна людина», *акула* «жорстока, *спритна* людина», *баран* «нерозумний, слабодухий», *бджілка* «трудівник/трудівниця», *бегемот* «великий, неповороткий», *бик* «здоровий хлопець із села», *ведмідь* «незграбний, неповороткий», *вівця* «покірпа, ляклива людина; дівчина, молода жінка», *дятел* «дурень», *жаба* «негарна людина», *жеребець* «про чоловіка, який чим-небудь нагадує цю тварину», *кит* «про особу, яка відіграє дуже важливу роль у якій-небудь галузі чи сфері діяльності». Зазвичай для творення оцінних номінацій обирали назви тварин нашої місцевості, однак віднедавна почали використовувати й екзотичних. До таких належать *жираф*, тоюто висока людина, *бегемот*, тобто огрядна та неповоротка особа, *кобра*, тобто зла та підступна жінка, *устриця*, тобто компанія гомосексуалістів. Отож зооніми

часто набувають нових оцінних конотацій або ж їм стає властивим розширення чи переосмислення семантики.

Не тільки зооніми використовують як назви осіб, а й назви певних професій, історичних осіб, посад, як-от *король* «про чоловіка, який вирізняється особливою принакністю, манерами», *принц* «про чоловіка, який є уособленням жіночих мрій», *актор* «про лицемірну людину», *васал* «людина, яка підкоряється тому, від кого або від чого залежить», *клоун* «про людину з поведінкою блазня», *козак* «відважний, завзятий, хоробрий чоловік; молодець», *лакей* «підлабузник», *пастух* «той, хто любить контролювати інших», *інокрит* «ханжа, лицемір». Подані номінації часто наголошують на позитивну чи то різко негативну сторону певного роду занять чи посади.

Частотними також є метафори на основі прізвищ відомих людей чи персонажів: *андерсен* «брехлива людина», *донкіхот* «ідеаліст, мрійник», *достоевський* «занудна, схильна до філософствування людина». Подані номінації виражають негативну оцінку та викривають негативні риси характеру людини.

Часом порівняння може базуватися на схожості з казковим персонажем: *попелюшка* «жінка легкої поведінки», *гоблін* «агресивно налаштований підліток», *карлик* «мала на зріст людина; нікчемна людина», *чародій* «людина, яка захоплює, приваблює чим-небудь», *богатыр* «про дужу, кремезну, працювиту, відважну людину». За основу взято специфічну рису характеру, особливість зовнішності персонажа. Зазначені вторинні оцінні номінації стали загальноживаними, вони поширені і в міжособистісній комунікації, і в публіцистиці.

Серед просторічної лексики фіксуємо метафору, що виникла на основі асоціації з людиною з конкретним іменем: *вася*, тобто дурень або людина, яка не має авторитету у своєму оточенні. Вочевидь, мотиваційною ознакою стала схильність до негативних дій та вчинків осіб чоловічої статі з таким іменем.

Виокремлюємо метафоричне перенесення з нації на людину. Виникло воно на базі особливості сприйняття представників іншої національності, наприклад, *азіат*, тобто відстала, груба, некультурна людина. Подана номінація особи є лайливою й містить негативно оцінний компонент.

Також оцінні номінації можуть утворюватися внаслідок метафоричного перенесення за асоціацією: міфічна істота → людина або релігійний персонаж → людина, наприклад, *мумія, упир, чорт, гарпія, горгона, нарцис, ангел, бестія, біс, богиня, вампір, відьма, ірод, іуда, сатана*. Такі назви людей переважно є негативно маркованими, вони вказують на дуже нетипову, негідну поведінку особи.

Трапляються й випадки виникнення асоціації людини з предметом побуту: *вішалка, гальмо, ганчірка, гвинтик, дзига, елемент, зірка, іржа, кваша, кисляк, лахміття, чайник*. Зазвичай за основу беруть призначення конкретної речі. Більшість наведених вторинних оцінних номінацій дуже образливі. Щоб виразити високу позитивну оцінку, людину можуть найменувати як дорогоцінний матеріал, як-от *перлина, золотко*. Виділяємо й номінації, утворені за певною схожістю особи та предмету, який має людську подобу: *барбі, валет, манекен*.

Слід зазначити, що метафори на основі асоціації з рослинами є також досить продуктивними в українській мові. Наприклад, метафору *дуб* використовують на позначення тупої, некмітливої людини. Лексему *овоч* вживають для характеристики безхарактерної, в'ялої людини. Натомість *лопух* має значення некмітливої людини чи роззяви. *Тряндою чи квіткою* звикли називати вродливу дівчину або жінку. *Баклажаном* номінують людину, яка залежна від алкоголю. Лексема *йолка* слугує для позначення в'єтнамців. *Реп'ях* є усталеною метафорою для номінування причіпливої людини. Переважна більшість зоонімів мають цілком зрозуміло мотивацію, зокрема особливість конкретної рослини. Здебільшого номінації містять

негативну оцінку й насмішку чи іронію. Перелічені лексеми є усталеними й можуть вживатися у художніх текстах, публіцистиці та розмовному мовленні.

Отже, метафоричне перенесення є досить актуальним способом творення оцінних номінацій осіб. Це зумовлено тим, що лексичний запас слів людини базується на її життєвому досвіді, отож й оцінює вона інших осіб асоціативно.

2.4. Частка запозиченої лексики в оцінній номінації осіб

У зв'язку з різноманітними суспільно-політичними процесами, зокрема європеїзацією суспільства, розширенням міжнародних комунікацій, популяризацією соцмереж, лексичний склад української мови все більше та швидше поповнюється запозиченими лексичними одиницями. Така тенденція найбільш простежується в мовленні молодого покоління, адже воно є найбільш відкритим та охочим до змін.

Унаслідок популяризації англійської мови лєвова частка запозиченої лексики походить саме з неї. Група оцінних номінацій осіб також відкрита до поповнення свого складу. Серед новітніх номінативів фіксуємо слова: *бойфренд*, *бізнесвумен*, *метросексуал*, *фрик*, *даун*, *віп*, *вундеркінд*, *гондон*, *коп*, *крейзі*, *сноб*. Більшість із них поступово адаптувалася до лексико-семантичної, граматичної, фонетичної та графічної підсистем української мови. Деякі з них активно використовують в публіцистиці. Проте особливо дошкульні лексеми (наприклад, *гондон*) вживають обмежено, оскільки вони абсолютно не доречні ні в побутових розмовах, ні у виданнях та статтях. Молоде покоління активно вживає запозичені оцінні номінації і в мовленні, і на просторах інтернету.

Вдалося виявити запозичення з французької мови, зокрема номінації осіб, мотиваційною ознакою яких слугує зовнішній вигляд, наприклад, *піжон денді*. Обидві лексеми використовують на адресу чоловіків, які люблять

пишно одягатися та невластиво надмірну кількість уваги приділяють власній зовнішності. Низку інших лексем, як-от *паж*, *протеже*, *інженю*, використовують на позначення осіб за певними соціальними спостереженнями. Вищезазначені лексеми давно запозичені в українську мову, однак варто зауважити, що їх майже не вживають в розмовному та публіцистичному стилях, натомість письменники активно використовують подані оцінні номінації в художніх текстах. Наприклад, один із найвідоміших сучасних українських авторів Любко Дереш у творі «АРХЕ монолог, який усе ще триває», пише: «*Дівчата штурхаються. Піжон либиться*». Також в анекдотичних розповідях в віртуальних мережах, зокрема в «Записках старого єврея. Записці сьомій. Баба» знаходимо «*Якщо Міттеран вбачав у мені то казкові східні наїдки, то загадкового єврея – Ротшільда, що мав допомогти йому видертись на вершину багатства, то баба мріяла про денщика, козачка, пажу*» (14.05.2015, URL: <https://reporter.zt.ua/2015/05/Zapysky-silskogo-ievreya-Zapyska-soma-Baba/>)

Запозичені лексеми здебільшого спрямовані на номінування осіб чоловічої статі. Вочевидь, це зумовлено тим, що чоловіків частіше засуджують за небажані риси чи вияви поведінки. Отож переважна кількість ОН є негативно маркованими.

На тлі технологізації нашого життя й популяризації соцмереж активно виникають жаргонні оцінні назви осіб здебільшого у молодіжному середовищі. Прикладами слугують такі номінації: *блогер*, *читер*, *задрот*. Перше часто вживають в публіцистиці, оскільки воно поступово розширює свою семантику від оцінної номінації особи до назви професії, роду діяльності. Загалом зазначені новітні лексеми позначають осіб за їхньою поведінкою на просторах інтернету. Слова *читер* та *задрот* використовують на позначення негативної оцінки поведінки осіб, які грають в комп'ютерні ігри.

Запозичення з інших мов мають неоднозначний вплив на українську мову, адже, з одного боку, поповнюють її лексичний склад, а з іншого, витісняють питомі номінації. Не всі члени української лінгвospільноти схвалюють запозичення. Певна категорія фахівців і небайдужих громадян намагається протидіяти запозиченням, зокрема замінювати їх рідномовними відповідниками. Наприклад, зібрані нами запозичені ОН мають такі українські синоніми:

- *бойфренд* → *любко, хлопець, любусь, пасемець;*
- *бізнесвумен* → *ділниця, прибутківниця;*
- *метросексуал* → *чепурун, самолюбєць, пихавчик;*
- *фрик* → *дивак, чудило, химерник, оболобень, бевзь;*
- *віп* → *цабе, достойник, важливець;*
- *вундеркінд* → *чудодитина, котигорошко, наддитя;*
- *коп* → *вартовець, лягавий;*
- *крейзі* → *шибайголова, шальник, зірвіголова;*
- *сноб* → *підлесник, зазнайко;*
- *протеже* → *пiклуванець, просуванець, улюбленець;*
- *денді* → *дженджик;*
- *блогер* → *дописувач, самописець, графоман;*
- *читер* → *шахрай, хруц, халявець, махляй.*

Як бачимо, фонд української мови налічує чимало своїх колоритних, зрозумілих емоційних назв осіб, які сповна характеризують недоліки людини. Здебільшого іншомовним оцінним номінаціям надають перевагу через їхню модність та європейський шарм.

Отже, серед оцінних номінацій осіб є певна частка запозичених. Переважно вони стосуються осіб чоловічої статі і передають негативне ставлення до них. Проте важливо пам'ятати, що всі запозичені ОН мають по кілька питомих цілком колоритних відповідників.

Висновки до розділу 2

Беручи до уваги все, зазначене вище, доходимо низки висновків. Афіксація є найпродуктивнішим способом творення оцінних номінацій осіб. В українській мові на творенні назв осіб спеціалізується велика кількість суфіксів: *-ець, -к-, -ар, -тель, -ак/-як, -ань, -ій, -ечк/-очк, -ичк, -еньк/-оньк, -ус, -иц, -иськ, -уг/-юг, -ук/-юк, -ур-юр*. Вони слугують засобом надання слову оцінності або ж просто утворюють номінацію особи від твірної основи уже з оцінним компонентом. Переважна кількість номінацій містить яскраво виражену негативну оцінку особи. Загалом номінації, утворені суфіксальним способом, належать до узвичаєного фонду української мови.

Менш продуктивним є префіксальний спосіб творення. Проте останнім часом набувають актуальності префіксоїди, використання яких сприяє утворенню нових номінацій осіб з оцінним компонентом.

Префіксально-суфіксальний спосіб слугує засобом творення узвичаєних номінацій і є малопродуктивним.

Основоскладання виявилось більш поширеним, аніж словоскладання. Проте обидва способи творення мають тенденцію до посилення актуальності, оскільки дають змогу якнайточніше оцінити діяльність особи.

Чимало оцінних назв утворені на основі метафоричного перенесення, оскільки воно ґрунтується на асоціаціях та порівняннях. Найчастіше вони відображають певний життєвий досвід та зв'язок зі світом природи, а тому належать до традиційних номінацій. Відтак актуальними є метафори, які базуються на асоціації певних рис характеру особи з поведінкою тварин або зовнішніми особливостями рослин. Низка оцінних номінацій викриває негативні риси відомих осіб, людей за родом діяльності чи висміює недоліки персонажів. Лексеми, утворені на основі метафоричного перенесення, часто живлять в публіцистиці, однак і в розмовному мовленні ними не нехтують.

Дедалі частіше групи оцінних номінацій осіб поповнюється запозиченнями внаслідок популяризації іноземних мов та соцмереж. Такі лексеми притаманні мовленню молодого покоління, зокрема дітей старшого віку та підлітків, які найбільш охоче та зацікавлено сприймають зміни та все нове.

В оновленні групи ОН осіб помітні дві тенденції – до пуризації та до запозичення іншомовних назв. Пуризація полягає у відновленні питомих оцінних номінацій, підвищенні продуктивності усталених способів творення їх. Друга тенденція зумовлена активізацією міжкультурної взаємодії, модою, глобалізацією сучасного комунікативного простору.

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНИЙ СПЕКТР ОЦІННИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

3.1. Семантична типологія оцінних назв осіб

Оцінні номінації осіб переважно вмотивовані певною людською особливістю. Ми виділили 8 семантичних груп ОН за основними мотиваційними ознаками:

- 1) ОН за зовнішньою ознакою;
- 2) ОН за психо-фізіологічними особливостями;
- 3) ОН за рисами характеру;
- 4) ОН за родом діяльності;
- 5) ОН за родинними зв'язками;
- 6) ОН за національністю;
- 7) ОН за статусом;
- 8) ОН за професійними вміннями;
- 9) ОН за політичними переконаннями;
- 10) ОН за ставленням до вакцинації.

Беззаперечним є той факт, що в соціумі людину найчастіше оцінюють за її зовнішнім виглядом, адже це те, що впадає відразу в око та формує перше враження. Також слід зауважити, що номінування осіб за зовнішнім фактором відображають панівну думку соціуму щодо критеріїв та вимог зовнішнього вигляду людини.

З оцінних номінацій бачимо, що в українському суспільстві цінують вроду і жінок, і чоловіків, наприклад, *бог, красень, вродливець, барбі, богиня, красуня, квітка, вродливиця, троянда, німфа*. Номінацій осіб, які описують привабливу зовнішність дівчат, значно більше. Вочевидь, це спричинено тим, що в українській культурі завжди існував культ краси і найбільш прискіпливо ставилися до того, який вигляд мають саме жінки. Однак, на протипагу їм існують такі лексеми, які різко негативно й образливо вказують на відсутність

привабливості особи: *виродок, горгона, крюгер*. Протежуємо цікаву закономірність: негативну оцінку зовнішності можуть виражати шляхом метафоричного перенесення з тварини на особу, а от позитивно оцінні номінації утворюють за допомогою метафоричного перенесення, в основі якого назва рослини.

Мовці засуджують неохайний зовнішній вигляд одягу, що відображаються у вживанні оцінних номінацій *опудало, безштанько, голодранець, шмондя*. Окрім цього, вони вказують на бідність особи, нестачу коштів на такі базові потреби як одяг. А от красиві речі, їхнє різномаяття підкреслюють такими словами: *стиляга, модниця, модник*.

Виділяємо ряд номінацій, які мотивовані конкретним недоліком, як-от великими розмірами, зокрема надмірною вагою, яка зазвичай асоціюється з незграбністю: *гладуха, гладун, бегемот, бубир, гевал, ступа, пузань, пухтій*. Надміру високих людей називають *амбалами* та *гуліверами, шафами*. Проте невеликий зріст (*ліліпут, коротун, шпінгалет*) та худорлявість (*глист, видра, швабра, сухоребрик, тараня*) висміюються також. Однак ідеальні пропорції тіла жінки та красиві риси обличчя є мотиваційною ознакою лексеми *модель*, навіть якщо особа не відповідає заявленим стандартам. Це зумовлено впливом моди, а тому стереотипному переконанню в соціумі щодо того, що модельна зовнішність є еталоном жіночої краси. Характерно, що ОН *модель* дедалі частіше вживають замість усталених *квітка, красуня* та *вродливиця*. На жаль, це свідчить про певне обмеження у вжитку багатих лексичних ресурсів української мови.

Слід зауважити, що ще одним критерієм краси наразі є підтянуте спортивне тіло, а тому виникають нові лексеми, як-от *фітоняшка, качок*, де останнє може вживатися і як комплімент, і задля осуду надмірної зацикленості на власному тілі та тренуваннях. Іноді лексема *качок* має значення не лише фізично розвиненого та спортивної статури чоловіка, а й

вказує на недалекість, неосвіченість, інтелектуальну бідність людини. Останнє додаткове значення є наслідком стереотипного сприйняття певної категорії осіб. Це свідчить про комплексність оцінювання, пов'язування особливостей зовнішності із внутрішнім світом людини.

Часто оцінні номінації вказують на непропорційність, невродливість конкретної частини тіла: *горбач, губань, вухань, кирпа, головань, лобань*. Такі лексеми зазвичай акцентують увагу на незвично великих розмірах губ, вух, носа, голови, лоба або дефектах, як-от горб.

Інша об'ємна група оцінних номінацій осіб вмотивована психофізіологічними особливостями осіб. Значна частина номінацій цієї групи слів асоціюється з обмеженістю, малорозвиненістю, нерозумністю та неосвіченістю: *амеба, баняк, баран, бевзень, бовван, бовдур, важкодум, валет, валянок, ванька, недоумок*. Велика кількість цих номінацій казує на те, що в суспільстві різко негативно засуджують людей з обмеженим світоглядом. На позначення дівчини з села з обмеженими розумовими здібностями використовують лексему *бичка*. Вона особливо дошкульна та досить образлива. Відсталу в розвитку людину називають *шлангом*. Виокремлюємо ряд номінацій на позначення психічно хворих осіб, як-от *безумець, вар'ят, божевільець, ідіот, юродивець, шизик, некрофіл, псих*.

За особливі розумові здібності людей часто називають *ботан, гудроцефал, всезнайко*. Проте часто лексеми *ботан* та *всезнайко* вживають іронічно, як насмішку, висміюючи надмірну зацикленість людини на отриманні знань та володінні великою їх кількістю.

Численну групу становлять номінації осіб, мотиваційною ознакою яких є негативне ставлення до певної риси характеру людини. Осуду часто зазнають особи за надмірну покірність та лякливність (*ягня*), слабодухість та боягузтво (*баба* (про чоловіка), *боягуз*), безхарактерність та нерішучість (*квач, кваша*), лицемірність (*фарисей*), брехливість (*андерсен*), зрадливість

(юда), неуважність (*роззява, шланак*), педантизм (*буквоїд*). Варіативність ОН на позначення легковажної (*шалалут, пустун*), асоціальної (*дикун, бовкун*), скупкої (*скупердяй, скупар, скнарюга*) людини свідчить про те, що ці характеристики вкрай небажані для людини в суспільстві та мають різко негативну оцінку. Натомість сміливість (*яструб*), сором'язливість (*скромниця, скромник*) є людськими якостями, які цінують та схвалюють в соціумі, тому номінації, які їх виражають, мають позитивно оцінний характер. За нашими спостереженнями, в українській мові велике кількість оцінних номінацій, утворених на основі найхарактерніших для українців рис характеру, особливо негативних, існує щонайменше одна лексема з оцінним компонентом.

Велику групу утворюють номінації осіб з оцінним компонентом, мотивованим особливостями поведінки особи. Власне людину, яка нехтує загальноприйнятими в суспільстві правилами називають *анархістом*, а от вкрай бешкетного індивідуума номінують *архаровцем* або ж *баламутом*. У соціумі засуджують крайній вияв брутальності, що межує з некультурністю. Це виявляється в ОН *бурбон, вандал, варвар*.

Окремі вияви неприйнятної в суспільстві поведінки висміюють шляхом вживання більш конкретних номінацій. Людину, яка занадто гучно сміється називають *реготуном*, а ту, яка занадто голосно говорить – *верещакою*. Особу, яка набридає іншим безглуздими розмовами, номінують *кумарем*. Низку номінацій становлять лексеми, що позначають індивідуума, який занадто багато говорить: *базіка, баклан, балагур, баляндрасник, брязкало, талалай, лепетун*. Таке різномаяття свідчить, по-перше, про те, що українцям притаманно говорити багато й часто недоречно, а по-друге, що така поведінка різко засуджується та висміюється в суспільстві. Негативно ставляться й до тих, хто говорить неправду, що відображається в лексемі *брехун*. Особливо душкульно називають того, хто підлабузнюється, а саме *блюдолиз*. Зазначені

вище номінації вживають здебільшого на адресу дорослої людини, однак *бешкетником*, *капризуном*, *верещакою* та *реготуном* можуть назвати й дитину. У цьому випадку лексеми мають легку насмішку.

Нам вдалося знайти ряд номінацій на позначення ледачої людини: *байбак*, *байдикань*, *бельбас*, *полежай*, *сновбир*, *лінивець*. Таку поведінку різко засуджують в соціумі, адже вона є набажаною для людей. Усі ці номінації належать до традиційного фонду сучасної української мови, однак активно вживаються й дотепер.

Проте знаходимо низку ОН, які засуджують особу і за те, чим вона займається. Українці різко негативно ставляться до тих, чий рід діяльності пов'язаний з нечесним, кримінальним шляхом отримання коштів: *шантажист*, *шарлатан*, *шахрай*, *альфонс*, *бандит*, *бандюга*, *барига*, *браконьєр*, *злodyга*, *злочинець*, *лихвар*, *наркобарига*, *тать (злodyй)*. Усі зазначені вище лексеми виражають різко негативну оцінку. А от лексему *кар'єрист* не варто залучати тільки до негативної, адже так можуть називати людину, засуджуючи її за нехтування сімейними цінностями задля роботи, або ж навпаки, вихваляючи особу за прагнення досягти більшого та просуватися по кар'єрних сходинках. Нечітким є й значення лексеми *борзописець*, адже воно вживається на позначення плодовитого письменника чи журналіста, однак поганого, з недосконалими роботами.

За професійними вміннями осіб не так часто вихваляють чи засуджують. Відтак вправну людину називають *штукарем*, а майстра *асом*, *гуру*, *доком*, *спецом*, *профі*. Особу, не здатну належним чином виконувати довірену роботу номінують *бездарюю*. Ця група порівняно невелика, однак лише остання лексема належить до традиційного фонду, а всі інші – новотвори. Вочевидь, такий динамізм спричинений зміною світогляду суспільства, оскільки раніше похвально було бути роботягою і різко засуджувалося ледарювання. Наразі акцентують увагу на професіоналізмі та

досвідченості працівника, наявності високорозвинених навичок та здібностей, що є в пріоритеті в сучасному українському суспільстві.

Об'ємною виявилася група номінацій осіб, в основі оцінки якої лежить соціальний статус. Найбільше дошкульних номінацій на позначення осіб невисокого соціального класу, наприклад: *шістка, апаши, босяк, голяк, капцан, канюка*. Людину незнатного походження називають *смердом*, а от міщанина – *бюргером*, заможного чоловіка – *буржуєм*, а зарозумілого чиновника – *бонзою*. Натомість таке негативне соціальне явище в суспільстві, як надмірна бідність, спричинило виникнення ОН *бомж та бродяга*. Вони можуть бути вжиті в прямому значенні й позначати особу без конкретного місця проживання, або виражати осуд та відразу. Спостерігаємо, що ОН на позначення осіб високого соціального статусу є новітніми, а саме запозиченнями, а от на позначення нижчого класу використовують лексеми з традиційного фонду української мови.

Окрему групу становлять номінації, які позначають родинні зв'язки. Виокремлюємо здебільшого пестливі лексеми, якими номінують найближчих: *братик, сестричка, бабусенька, татусь, матуся, батечко, татко, малятко, дідунь, тітонька, кумася*. Менш стримано говорять про нерідних по крові: *посестра*. Позашлюбного сина називають *байстряма* чи *байстряком*. Ці лексеми досить образливі та демонструють осуд з боку суспільства до незаконно народжених дітей. Натомість лексема *багатоженець* не завжди виражає різко негативне значення, адже залежить від того, до особи якої національності вона адресована. За українськими законами та культурою неприпустимо мати більше, аніж одну дружину, тому номінування таким чином українців буде відображати сильний осуд та презирство. Але для представників тих країн, де це є нормою, лексема втратить оцінний компонент у своєму значенні.

Окрему групу оцінних номінацій утворюють слова на позначення людей за їхньою національною належністю. Наприклад, американців називають *янки* або *америкоси*, італійців – зневажливо *італьяшки*, білорусів – *бульбаші*, а поляків – *пшеки*, так ніби пародіюючи їхню мову та акцентуючи увагу на її особливості. З огляду на те, що в Україні багато представників різних націй, зокрема кавказців, основним родом діяльності яких є продаж фруктів та квітів, з'явилася й лексема, яка буде позначати таких осіб – *банабаки*. Усі зазначені вище слова не містять різко негативної оцінки, а лише виражають насмішку або зневажливе ставлення. Проте на позначення українців також існує декілька негативнооцінних номінацій, які вживають щодо людей з низьким ступенем національної свідомості: *малорос*, *недоукраїнець*, *хохол*, *бандеровець*. Вони вказують на те, що українцям притаманне вимогливе ставлення й до самих себе.

Одна з найдинамічніших груп оцінних номінацій охоплює лексеми, виникнення яких вмотивоване політичними переконаннями особи. Ця група дуже швидко поповнюється новотворами, які досить з плином часу стрімко втрачають актуальність. Це характерно для ряду таких номінацій: *рашист*, *правосек*, *зелебобик*, *ватник*, *порохобот*, *вишеватник*, *колорад*, *укроп*, *бандерлог*. Частина з них, як-от *правосек*, *зелебобик*, *порохобот*, утворені за допомогою основоскладання, а *рашист*, *вишеватник* суфіксальним способом. Номінації *колорад*, *ватник* виникли на основі метафоричного перенесення. Отож бачимо, що для творення зазначених вище лексеми використовували типові афікси та способи й додавали їх до новітніх твірних основ, що вказують на якусь політичну силу. Здебільшого такі номінації є носіями негативної оцінки, осуду та зневажливого ставлення.

У зв'язку з виникненням глобальної проблеми людства, а саме коронавірусної епідемії, виникла низка номінацій на позначення осіб за ставленням до вакцинування. Наприклад, *вакс*, *обколотий*, *файзернутий*

вживають на позначення вакцинованих осіб. Проте зауважимо, що, незважаючи на необхідність вакцинації, наведені назви осіб мають негативнооцінне забарвлення. Характерно, що противників вакцинування теж називають негативно маркованими новотворами: *антивакс*, *антивакцинатор*. Як бачимо, виникнення оцінних номінацій не залежить від емпіричних ознак об'єкта, а суто від суб'єктивного сприйняття його іншою особою відповідно до її досвіду та світоглядних уявлень.

Отже, семантичні групи оцінних номінацій дуже стрімко й активно поповнюються новотворами відповідно до соціальних проблем у суспільстві та динаміки його цінностей.

3.2. Співвідношення позитивнооцінних та негативнооцінних назв осіб

Загальновідомо, що люди різкіше реагують на негативні аспекти буття, аніж на позитивні. Тому непрямі та небажане в суспільстві завжди відображене в негативно маркованій лексиці.

Найчастіше оцінні номінації осіб, умотивовані особливостями зовнішності, виражають висміювання такого зовнішнього вигляду, який не відповідає ідеалам краси, наприклад: *виродок*, *горгона*, *крюге*. Низка слів вказує на низький рівень достатку, що відображається на одязі: *опудало*, *безштанько*, *голодраниць*, *шмондя*. Найбільша частина лексем містить негативну, осудливу оцінку конкретних недоліків зовнішності: *горбач*, *губань*, *вухань*, *кирпа*, *головань*, *лобань*.

Варто зауважити, що це єдина група номінацій, у якій кількість позитивно оцінних номінацій не набагато менша, аніж негативно оцінних. Залишається фактом те, що українці – естети, тому їм властиво і різко висміювати невідповідність канонам краси, і захоплюватися природним даром. Виділяємо ряд лексем, які викоритовують для висловлення

завороження красою чоловіка чи жінки: *бог, красень, вродливець, барбі, богиня, красуня, квітка, вродливиця, троянда, німфа*. Усі зазначені номінації досить узвичаєні, проте у зв'язку зі зміною критеріїв оцінки зовнішності, виникли нові позитивно-оцінні слова: *фітоняшка, качок, модник, стиляга*. Вони є яскравим доказом того, що в сучасному суспільстві важливо не лише мати природну красу, а й уміти її вдосконалити, як-от спортом, чи вдало підкреслити завдяки доречно підібраному й стильно скомбінованому одягу.

На відміну від попередньої групи, серед ряду лексем з оцінкою на основі психо-фізіологічних особливостей, не знаходимо позитивних номінацій. Це зумовлено тим, що адекватність має бути нормою, а тому немає потреби в словах на вираження схвалення. Проте відхилення від норми повсякчас засуджується суспільством. Найчастіше негативна реакція на неосвіченість та недалекість, обмеженість поглядів відображається в низці ОН: *амеба, баняк, баран, бевзень, бовван, бовдур, важкодум, валет, валянок, ванька, недоумок, довбень, пеньок, туман вісімнадцятий*. Також соціум різко негативно ставиться до психічних порушень та їхніх виявів: *безумець, варіят, божевільець, ідіот, юродивець, шизик, некрофіл, псих*. Ці слова виражають і грубість, і осуд, і презирство. Таким чином, спостерігаємо, що речі, які є неприйнятними в соціумі, спричиняють утворення номінацій з вкрай негативною оцінкою.

Беручи до уваги лексеми, які містять оцінку рис характеру людини, спостерігаємо, що переважно всі вони узвичаєні, однак частина з них досі актуальні. Це свідчить про те, що в суспільстві панують сталі моральні уявлення, які фактично не зазнають змін з плином часу. Простежуємо, що сором'язливість та сміливість схвалюються суспільством, а тому використовуємо такі позитивно-оцінні слова: *яструб, сміливець, авантюрист, скромниця, скромник*. Виділяємо риси характеру, які небажані для людини:

- × лякливість, боягузтво (*ягня, баба, боягуз*);
- × нерішучість (*квач, кваша, розмазня*);
- × дволикість (*фарисей, лицемір*);
- × брехливість (*андерсен, брехун*);
- × неуважність (*роззява, шалапак*);
- × легковажність, несерйозність (*шалапут, пустун*);
- × скупість (*скупердяй, скупар, скнара*).

Ці номінації належать до традиційного фонду української мови, частина з них залишаються актуальними з плином часу (*боягуз, лицемір, брехун, роззява*), проте деякі стають дедалі менше вживаними та можуть обмежуватися лише використанням у художньому стилі мовлення, зокрема мова йде про такі лексеми: *кваша, фарисей, шалапак, скупердяга*. Наприклад, відомий український письменник-сатирик Є. М. Дудар у «Не вчіть яблуню родити яблука» писав: «Українська нація ніколи не хизувалася злодіями, шулерами, **фарисеями** чи нахабами». П. П. Гулак-Артемівський, видатний письменник та перекладач, в одній зі своїх байок пише: «Тепер із дітками без хліба ми шматка,.. До чого нас довів ти, бісів **скупердяго!**»

Номінації осіб з оцінкою їхньої поведінки марковані переважно негативно. Це зумовлено тим, що асоціальну поведінку, яка виходить за межі культури та не відповідає правилам, переважно засуджують. Це стосується як дорослих, так і дітей. Найчастіше зневажають тих, хто порушує особисті кордони конкретної людини або завдає великої шкоди іншим: *анархіст, архаровець, баламут, бурбон, вандал, варвар*.

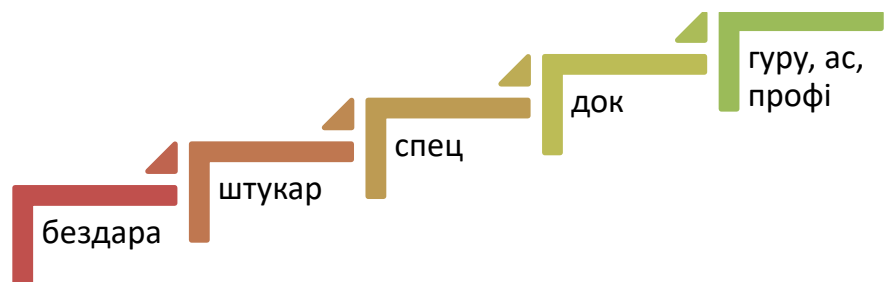
Комунікабельність – позитивна ознака для українців, проте розмови мають бути доречними й помірними. Якщо ж особа говорить забагато, її можуть назвати *базікою, бакланом, балагуром, баяндрасником, брязкалом, талалаєм, лепетуном*. Негативна оцінка цього явища засвідчує його небажаність в суспільстві.

Несхвально соціум ставиться до лінощів, про що свідчить різномаяття номінацій на позначення людини, яка не докладає зусиль до чого-небудь в житті: *байбак, байдикань, бельбас, полежай, сновбир, лiнiвець*. Переважна частина цих номінацій належить до традиційного фонду, проте *лiнiвець* є досі актуальною та частовживаною лексемою. Вона не є носієм вкрай негативної оцінки, а лише виражає осуд та насмішку.

Людам властиво оцінювати не лише дорослих, а й дітей. Отож за погану поведінку їх можуть назвати *бешкетниками, капризунами, верещачами* та *реготунами*. На адресу дітей такі номінації можуть звучати й осудливо, і лагідно, лише злегка осудливо. У цьому випадку ступінь вияву негативної оцінки залежить від екстралінгвальних чинників.

Номінації осіб за родом діяльності, на відміну від попередньої групи, завжди виражають засудження дій особи за нечесний, особливо кримінальний, спосіб заробітку, наприклад: *шантажист, шарлатан, шахрай, альфонс, бандит, бандюга, барига, браконьєр, злодюга, злочинець, лихвар, наркобарига, тать (злодій)*. Також фіксуємо назви звичайних професій: *касириша, бухгалтеришка*. Однак така форма слів утворена задля вираження презирства та демонстрації меншовартості певних професій або ж конкретної людини як представника цього роду занять. Відповідно, всі лексеми досліджуваної групи є носіями негативної оцінки об'єкта.

Наступна група ОН, вмотивованих оцінкою професійних умінь людини, містить градацію від позитивнооцінних номінацій до негативнооцінних:

Беручи до уваги схему, спостерігаємо, що наразі існує більше лексем на позначення похвали особи та визнання її високого рівня володіння конкретними навичками.

Як і попередня група, оцінні номінації на позначення осіб за їхнім соціальним статусом, неоднорідна. Знаходимо позитивнооцінні лексеми на позначення людей вищого класу суспільства, як-от *бюргер, міщанин, буржуї*. Проте слова, які позначають осіб, нижчих за соціальним статусом, зазвичай виражають негативну оцінку, відчувається презирство та відраза: *шістка, апаи, босяк, голяк, капцан, канюка, бомж, бродяга, смерд*. Варто зауважити, що різкої критики зазнають політичні діячі, тому зарозумілого, зверхнього та високомірного чиновника часто номінують *бонзою*.

Коли переходимо до розгляду номінацій осіб за родинними зв'язками, спостерігаємо таку тенденцію: рідних по крові найчастіше називають ніжно та пестливо, а от для номінування усіх інших родичів використовують лексеми з негативною оцінкою. На найближчих членів сім'ї зазвичай кажуть *донечка, синок, матуся, матінка, татусь, батенько, бабуня, бабулечка, дідусь*. Позашлюбного сина зазвичай називають *байстряч* чи *байстряком*. Негативна оцінка, закладена в денотат слова, зумовлена осудом зі сторони суспільства явища незаконного народження дітей поза шлюбом. Отож у цьому випадку негативна оцінка зумовлена недотриманням моральних цінностей та загальноприйнятих правил у суспільстві, а не ставленням до конкретної людини.

Група номінацій, які позначають осіб за національністю, демонструє ставлення українців до інших народів. Загальновідомо, що протягом останніх років відбувалися такі соціально-політичні події, які зумовили підвищення духу патріотизму в українців, посилили їхню ідентифікацію з українським народом. Вочевидь, це зумовило виникнення насмішкуватих, а часом презирливих, зневажливих номінацій вихідців з інших країн:

- *грузин* → *гурон*;
- *поляк* → *пшек*;
- *білорус* → *бульбаи*;
- *американець* → *янкi, америкос*;
- *італієць* → *італьяшка, макаронник*;
- *єврей* → *жид, маланець*;
- *росіянин* → *москаль*.

Наше дослідження демонструє, що негативно маркованих номінацій осіб значно більше, аніж позитивно. Така закономірність спричинена тим, що люди різкіше та емоційніше реагують на негативні аспекти буття.

3.3. Співвідношення оцінних назв осіб за гендерною ознакою

Українське суспільство все ще зберігає канонічне ставлення до жінок та чоловіків. На відміну від європейських країн, у нашому соціумі не настільки розповсюджене рівноправ'я, тому й оцінюють чоловіків та жінок також по-різному. Номінації осіб відображають панівні погляди в суспільстві щодо ідеалу або навпаки окремо чоловіка та жінки.

Сучасна українська мова багата на фемінітиви, тобто номінації жінок, які виражають оцінку їхньої зовнішності, зокрема вихваляють природну красу лексеми: *барбі, богиня, красуня, квітка, вродливиця, троянда, німфа, мальвіна*. Часто жінки є натхненницями, отож ту, яка вміє мотивувати, називають *мадонною, музою*. Залишається беззаперечним фактом те, що жіноча врода завжди мала важливе значення та викликала захоплення або ж навпаки, різку критику людей. Відповідно жінок засуджують за надмірну вагу, наприклад *бегемотиха, корова, гладуха, свиня*, чи навпаки, за нездорову худорлявість, як-от *глиста, видра*. Критикують загалом невродливість, однак це стосується переважно молодих дівчат: *баба яга, горгона, потвора*.

У суспільстві оцінюють не лише зовнішність жінки, а й характер. Найчастіше жінок засуджують за таку поведінку, яка суперечить уявленням про жіночність. Відтак злу, істеричну жінку називають: *зміюка, горгона, фурія, баба яга, невротичка, кобра*. Негативно номінують підступних та хитрих: *вертихвістка*. Особливо дошкульними є номінації *бичка* на позначення некультурної та грубої дівчини з села та *фіфа*, яким називали міську дівчину з обмеженим світоглядом, яка турбується лише про власний зовнішній вигляд та прагне виглядати краще та дорожче, аніж це є насправді. Проте цінують сором'язливих та скромних, для номінування яких використовують лексему *скромниця*.

У зв'язку з поширенням фемінізму та тенденцією до надання рівних прав чоловікам та жінкам, дедалі більше номінацій виникають на позначення професійності осіб жіночої статі. Часто вживають такі лексеми: *шефня, майстриня, умільця, бізнес-вумен*. Подані слова демонструють зміну в системі стереотипів, зокрема раніше жінка повинна була бути вродливою та хазяйновитою (*бджілка, хазяйка*), а наразі оцінюють і її професійну майстерність.

На відміну від жінок, чоловіків критикують значно більше. Вочевидь, це зумовлено високими вимогами суспільства до зовнішності, поведінки, рис характеру та роду діяльності сильної статі.

Для українців зовнішність відіграє важливе значення. Особливо акцентують увагу на статурі: критикують занижких, наприклад, *ліліпут, коротун, шпінгалет*, та занадто високих, наприклад, *гулівер, шафа, амбал*. Варто зауважити, що у зв'язку з пропагандою спорту та краси м'язистого тіла, такі номінації, як *амбал, качок, гулівер* можуть сприйматися об'єктом оцінювання радше позитивно, ніж негативно. Чоловіків часто критикують за надмірну вагу та неохайність, неповороткість, незграбність, що помітно в таких номінаціях: *гладун, бегемот, бубир, гевал, ступа, пузань, пухтій*. Слід

зауважити, що коли говорять про огрядного чоловіка, зазвичай мають на увазі великий живіт (*бегемот, пузань*). Виокремлюємо ряд номінативів, які містять негативну оцінку дефектів зовнішності, а саме: великі губи – *губань*, великий ніс – *носач*, горб – *горбань*, вуха нестандартної форми – *вухань*, завелика голова – *головань*, а непропорційно велике тіло – *здоровань*. Отож українське суспільство наразі має більше вимог до зовнішності чоловіків, аніж жінок, проте й не нехтує похвалою для вродливого представника сильної статі: *бог, красень, вродливець, красунчик, ален долон*.

Чи не найбільшій критики чоловіки зазнають за риси характеру та поведінку, які суперечать критеріям ідеального чоловіка, встановленими українським суспільством. Найчастотнішими виявилися номінації, мотиваційними ознаками яких були лінощі (*байбак, байдикань, бельбас, полежай, сновбир, лінивець*) та надмірні безглузді розмови (*базіка, баклан, балагур, баяндрасник, брязкало, талалай, лепетун*). Часто висміюють чоловіків за некультурну поведінку: *вандал, варвар, зухвалець, капризун, кумар, архаровець, баламут, анархіст*. Проте й занадто тихого та скромного чоловіка не сприймають в суспільстві позитивно, оскільки називають *дикуном, відлюдником, бовкуном*. Небажаною для чоловіка є слободухість та слабохарактерність, доказом чого є такі ОН: *тряпка, квач, кваша, ягня*. Низку негативних номінацій використовують на позначення скупкої особи чоловічої статі: *скупердяй, скнарюга, скнара, жлоб, жмот, збуй*. Найбільше номінацій виявилось на позначення обмеженого, дурного чоловіка: *баран, баняк, бевзень, бовван, бовдур, важкодум, валет, валянок, ванька*. Вочевидь, у суспільстві досі панує думка про те, що чоловік повинен бути розумнішим за жінку, тому чоловіків набагато частіше критикують за неосвіченість та тупість. Зневажливо називали й підступних, непорядних чоловіків: *покидьок, негідник, паскудник*. Чоловік має бути людиною честі.

Чоловіків частіше, ніж жінок, оцінюють за їхнім родом занять та професійними здібностями. Важливо, щоб чоловік мав чесний заробіток. Ряд номінацій становлять лексеми на позначення особи, яка заробляє незаконним шляхом: *шантажист, шарлатан, шахрай, альфонс, бандит, бандюга, барига, борзописець, браконьєр, злодюга, злочинець, лихвар, наркобарига, тать*. Негативно марковані номінації використовують на позначення осіб, які порушують закон: *братовбивця, гвалтівник, кат, батьковбивця, маніяк*. Отож велика кількість номінацій утворені для називання осіб, діяльність яких суперечить нормам суспільної поведінки та порушує закон країни.

Чоловіків досить часто засуджують за шкідливі звички, зокрема паління та пияцтво. Людину, яка часто вживає спиртні напої, називають такими ОН: *алкаш, зюзік, пропоець, алкоголік, баклажан, куряга, попільничка*.

Варто зауважити, що позитивно оцінні назви на позначення майстрів своєї справи використовують на адресу переважно чоловіків. Вправного робітника назвуть *штукарем, асом, гуру, спецом, профі*.

Окремо розглядаємо номінації осіб жіночої та чоловічої статей, у яких мотиваційною ознакою слугує легковажність та розлад сексуальної поведінки. Відтак чоловіків називають таким чином: *бабій, бабник, баболуб, батяр, бахур, блудник, кнур, гуляка, гувьіса, джигун*. За нетрадиційну орієнтацію осіб чоловічої статі різко засуджують та висміюють в суспільстві, що виявляється в різномаїтті лексем: *гей, голубець, гом, гомик, гомосек*. За розпусну поведінку засуджують і жінок, тож спостерігаємо це в таких номінаціях: *бецалка, бікса, блудниця, гетера, мандрьоха, шльондра, метелик, піпетка*.

Дослідження виявило, що критерії оцінювання чоловіків та жінок здебільшого різняться, проте всіх засуджують за розпусну поведінку та зовнішні недосконалості.

3.4. Застаріла лексика у сфері оцінної номінації осіб

Частка застарілої лексики в фонді сучасної української мови незначна. Виділяємо кілька груп, у яких знаходимо давні ОН.

Найбільша кількість застарілих номінацій належить до групи на позначення осіб за релігійним аспектом. Лайливими давніми словами вважаються *антихрист*, *богохульник*, *віровідступник*. Залишається фактом те, що раніше віра та церква були невід'ємною частиною буття чи не кожної людини, тому нехтування релігією чи законам Біблії категорично негативно в соціумі. До таких осіб ставилися з презирством та осудом. Наразі такі номінації втратили свою актуальність у зв'язку з тим, що довіра до церкви та віра в Бога помітно знизилася, про що свідчить виникнення таких лексем, як *атеїст*, *безбожник*.

Існує ряд номінацій вмотивованих соціальним статусом людини, які вважають застарілими, проте на заміну їм з'явилися нові. Серед таких знаходимо *бомонд* (пересічна людина, якій характерна пихатість та верхність), *бюргер* (обиватель, міщанин), *костогриз* (бідняк), *крючкодер* (крутій), *салогуб* (міщанин, торговець), *хлоп* (селянин, мужик або кріпак).

Застарілими вважають ОН, виникнення яких було в свій час обумовлене наявністю певного політичного явища або періоду. До таких відносимо *колабораціоніста*, що номінує людину, яка співпрацювала з фашистськими загарбниками під час Другої світової війни; *партократа*, який вживається на позначення керівника партії керівників КПСР в СРСР; *потурнака*, що використовували для номінування потуреченого чоловіка.

До застарілих оцінних номінацій осіб відносять такі, мотиваційною ознакою яких була певна негативна риса характеру людини. Некультурну та брутальну людину називали *бурбоном*, невиховану та неосвічену людину – *мужвою*, а пихату та чванливу – *гординею*. Ледаря та неробу номінували *смовдиром*, а того, хто потирає ким-небудь, – *потирачем*. Соромітника

називали раніше *срамником*, а негідника та мерзотника – *супостатом*. Усі зазначені номінації виражають негативну оцінку певної характеристики людини, яка неприйнятна в суспільстві.

Викоремлюємо в окрему групу назви осіб за родом діяльності, який суперечить законам моралі. Відтак знаходимо *тать*, тобто злодій, грабіжник, та *ушкал*, тобто річковий розбійник. Причиною неактуальності цих лексем стали новотвори, які частіше почали вживати в мовленні.

Серед застарілої лексики знаходимо й позитивно оцінні номінації, а саме *тімаха*, тобто майстер якоїсь справи, спритна, брова людина, молодець. Також сюди залучаємо ОН *наперсник* на позначення улюбленця, який користується особливим довір'ям та прихильністю кого-небудь.

Втратила свою актуальність і негативне забарвлення ОН *покрітка*, оскільки в сучасному українському суспільстві вже з повагою ставляться до жінок, які самостійно ростять дітей. Також українське суспільство стало лояльніше до дітей, що народилися поза шлюбом. Їх уже майже не називають негативно забарвленими ОН, як раніше.

Незважаючи на те, що акценти в загальнолюдських, культурних цінностях та моральних принципах зміщуються з плином часу, існує те, що повсякчас залишається актуальною проблемою. Мова йде про розпусне та легковажне життя. Ця категорія лексики залишається актуальною, проте деякі ОН все-таки вийшли з ужитку: *блудник*, *лоретка*, *фіндюрка* – або замінені іншими: *повія*, *шльондра*, *утриманка*.

При дослідженні застарілих оцінних номінацій ми знайшли лексему, яка в наш час позначає уродженця Азії – азіат. Однак раніше цим словом номінували відсталих, грубих та некультурних людей. А от татарина раніше називали мурзаком, що було досить зневажливо. Зараз це слово вважають давнім та неактуальним. Вочевидь, це відбулося внаслідок поліпшення стосунків із представниками цієї національності.

3.5. Сленгові номінації осіб : семантика та способи творення

Стійкість та усвідомленість морально-етичних принципів характерна для старшого покоління. Молодь більш вільна у висловлюванні своєї думки та у вираженні емоцій та почуттів, тому постійно прагне оновлення й увиразнення ОН, зокрема вдається до сленгу

Спостерігаємо тенденцію до збільшення кількості номінацій на позначення чоловіка чи хлопця. Найчастіше серед сленгу трапляються такі лексеми на позначення осіб чоловічої статі: *кріль, кекс, крендель, кадр*. Проте слово *кекс* має варіативне значення багатого та заможного чоловіка. Загалом зазначені номінації не є негативно маркованими, навпаки, їх часом вживають, щоб покепкувати або посміятися з кого-небудь.

Серед сленгових слів знаходимо й такі, мотиваційною ознакою яких слугує певний аспект зовнішності чоловіка. Наприклад, лисого чоловіка насмішливо називають *кіндерсюрпризом*, хоча це слово ще вживають на позначення незапланованої вагітності. А от бородатого мужчину номінують *карлом* або *карлом марксом*, вочевидь через схожість з видатною людиною. Високого та водночас сильного чоловіка називають *амбалом*, а того, який постійно займається укріпленням та нарощенням м'язів, *качком* чи *качилом*. Усі три номінації не є суто негативними, оскільки наразі спостерігаємо популяризацію великих м'язистих чоловічих тіл, тому для чоловіка, який постійно прагне розвивати своє тіло та збільшувати його за рахунок м'язової тканини, скоріше приємно, аніж образливо чути ці слова на свою адресу.

На відміну від чоловіків, номінації на позначення огрядної жінки звучать вкрай дошкульно, оскільки повнота жіночого тіла засуджується в суспільстві та вважається тим фактором, який псує вроду. Отож тілисту жінку називають *кабучею* та *кобилою*. Окрема номінація є на позначення жінки, низької на зріст та з великими бедрами, я *курдупель*. Ці лексеми є носіями негативної оцінки та осудливо вказують на ваду зовнішності.

Як і чоловіків, дівчат часто номінують сленговими словами, як-от *кобилка, кобіта, курка*. Перші дві лексеми не виражають різко негативної оцінки, однак остання позначає не лише молоду дівчину чи жінку, а й має побічне значення тупої людини з обмеженим світоглядом. Недалекість жінки є досить небажаним явищем у сучасному суспільстві, тому таких номінують ще й *клавою*. Загалом негарну жінку називають *крокодилом, клавою та клячею*. Подані лексеми досить образливі та принизливі. Дошкульною є також лексема на позначення особи жіночої статі з невдало пофарбованим волоссям – *короста*. Спестерігаємо, що як і раніше, осуду зазнають надмірна вага та недалекість жінки.

Зневажливе ставлення зберігається й до осіб легкої поведінки та які живуть розпусним життям. Виокремлюємо ряд номінацій на позначення жінок, які задовольняють сексуальні потреби чоловіків за кошти: *амазонка, кадра, камбала, кішка, клізма, ксюша*.

Чоловіків наразі засуджують за розлади сексуальної поведінки, що виявляється в номінації *кнур*. Низка номінацій викривають спосіб заробітку за рахунок використання жінок, наприклад, *альфонс*, тобто сутенер; *кіт*, тобто коханець повії, який живе за її рахунок. Ряд сленгових номінацій викривають проблему сучасного суспільства, а саме розпусної та жорстокої поведінки чоловіків щодо молодих дівчат. До таких відносимо *агресор, аб'юзер та амурик*, тобто особа, засуджена за згвалтування неповнолітніх.

Окрему групу номінацій становлять лексеми на позначення чоловіків, пов'язаних із кримінальним світом. Засудженого за певний злочин на тривалий строк називають *акулою*. За нечесний промисел чоловіків номінують *авторитетом*, тобто досвідченим злодієм. Кишенькового злодія високої кваліфікації молодь називає *аристократом*. У сучасному суспільстві *каїном* номінують особу, яка скуповує крадені речі. *Асмодеєм* зазвичай називають непрофесійного злочинця або скнару, а *йоржем* того, хто видає

себе за «злодія в законі», але є вигнаним зі злодійського середовища за порушення його законів. Вкрай негативно оцінною є номінація *криса*, якою позначають людину-зрадника, який краде у своїх.

У спільнотах чоловіків, яких пов'язує дружба чи які-небудь спільні справи, з'явилася низка номінацій, які слугують альтернативою слову «товариш». До таких відносимо *клавіш, кореш, кумпель, аміго, кент*. Вони не є негативно забарвленні, одна найчастіше їх використовують на адресу тих, хто причетний до нечесного заробітку чи кримінальних справ.

До окремої групи відносимо номінації на позначення особи, що має негативну звичку, зокрема страждає алкоголізмом. Слова *алкан, алконавт, коля* вживають на адресу особи, що регулярно вживає велику кількість спиртних напоїв. Людину, з якою разом пиячать, називають *керею*, а жінку, яка продає самогон, – *клавою*.

Іншу групу оцінних номінацій осіб становить лексеми на позначення людей, які яким-небудь чином причетну до армії. Курсанта третього курсу училища називають *адідасом*. Загалом солдата строкової служби номінують *карасем*. А от того, хто намагається уникнути служби в армії часто називають *косарем*.

Соціальна група сучасних студентів часто використовує лексему *автоматчик*, коли мова йде про людину, яка отримала іспит чи залік автоматом.

Завдяки сленгу ряд номінацій, мотиваційною ознакою яких є професійна діяльність особи, значно збільшився. Сучасна молодь називає учительку алгебри та геометрії *алгеброїдом*, а вчительку хімії – *колбою*. Програміста найчастіше номінують *астматиком*, двірника – *антоном*, міліціонера – *афеном*, капітана – *кепом*, охоронця на дискотеці – *компресором*, оперативного працівника – *кумом*, системного адміністратора –

адміном, лікаря – *айболитом*, а мухиканта – *лабухом*. Усі ці номінації є насмішкуватими та образливими, часом принизливими.

За соціальним статусом виокремлюємо такі номінації: *аскач*, тобто жебрак, прохач; *кугут*, тобто селянин; *крутелик*, тобто успішний бізнесмен. Поадні номінації висловлюють осуд та презирство до певної особи.

Найбільшу кількість сленгових ОН становлять такі, мотиваційною ознакою яких є вияв небажаної риси характеру. Людину, яка завжди шукає для себе вигоду, називають *антилопою*. Лексему *йоржик* здебільшого використовують на адресу сприйтної та хитрої особи. Замість слова *хуліган* молоді властиво вживати *архаровець*. Натомість байдужу, пасивну та апатичну людину називають *качумайлом*. Ненормальну та дурну особу номінують *крейзі*, *клавесином*, *кончелигою*, *васею* чи *кешою*. Чоловіка, який псує іншим настрій, заважає отримувати задоволення чи насолоджуватися чимось, називають *кайфоломом*.

Зафіксовано кілька номінацій, які різко засуджують зовнішність, зокрема високий зріст та худобу (*кегля*), надмірну вагу (*кобила*, *свиня*) та одну з її основних причин, тобто ненажерливість (*кишка*).

Серед сленгових лексем прослідковуємо тенденцію до використання імені для творення негативно маркованої номінації, як-от, *ксюша* (розпусна жінка), *антон* (двірник), *вася*, *кеша* (недалека та неосвічена людина, дурень).

Дослідження також демонструє, що молодь вдається до переосмислення узвичаєних номінацій. Раніше *амазонкою* називали вродливу та сміливу жінку, а зараз цю лексему використовують, коли мова йде про жінку легкої поведінки. Наразі *кішкою* номінують розпусну жінку, хоча раніше це слово було носієм позитивної оцінки, оскільки означало або пестливе звернення до жінки, або підкреслювало її граційність та жіночу хитрість. Лексему *акула* звикли використовувати на позначення амбітної людини, яка йде напролом, зокрема коли мова йде про бізнес. Мовою

сучасного сленгу *акула* означає «засуджена на тривалий термін особа». *Каїном* раніше називали зрадник, братовбивцю, а зараз цим словом молодь називає чоловіка, який скуповує та продає крадені речі. Лексема аристократ зазвичай асоціювалася з людиною з високим соціальним статусом та вишуканими манерами, а зараз цю номінацію використовують у значенні «кишеньковий злодій вищої кваліфікації».

Висновки до розділу 3

Дослідження виявило, що найчастіше людей оцінюють за їхнім зовнішнім виглядом. Група номінацій з цією мотиваційною ознакою найбільш розмаїта і строката. Вона охоплює позитивно і негативно марковані лексеми, що стосуються представників обох статей. Найчастіше жінок засуджують за надмірну вагу, а чоловіків – за огрядність та незграбність, а також за дефекти зовнішності.

Велика кількість номінацій спрямована на осуд та критику неосвічених та дурних осіб або таких, які мають неприйнятну в соціумі поведінку. Найбільшої критики зазнають чоловіки, а до характеру жінок в суспільстві вимог менше. Варто зауважити, що найчастіше чоловіків зневажають за скупість, недоречні розмови та лінощі. Проте осіб обох статей різко засуджують за розпусну поведінку.

Значну кількість лексем становлять ті, які позначають осіб чоловічої статі за родом занять, зокрема заробляння грошей нечесним або навіть кримінальним шляхом. Однак чоловіків часто й вихваляють за професійні здобутки й майстерне володіння конкретними навичками. Це свідчить про те, що в суспільстві побутує стереотип щодо того, що саме чоловік має бути амбіційним та успішним, тому й оцінюється їхня праця суворіше та прискіпливіше, аніж жіноча.

Серед ОН на позначення родинних зв'язків, на відміну від інших груп, переважають компоненти позитивної оцінки з відтінком ніжності та пестливості. Негативно марковані ті номінації, що стосуються некровних родичів.

Під час дослідження ми з'ясували, що номінацій на позначення осіб чоловічої статі значно більше, аніж жіночої. Вочевидь, це зумовлено традиційно вищим соціальним статусом чоловіків та більшою вимогливістю лінгвоспільноти до них.

Негативно маркованих номінацій осіб виявлено значно більше, аніж позитивно забарвлених. Це пов'язане з тим, що людям властиво емоційніше та відвертіше реагувати на негативні аспекти життя. Найбільшу кількість становлять негативно оцінні номінації на позначення осіб за неприйнятним зовнішнім виглядом, небажаними рисами характеру та родом діяльності, що суперечить законам та морально-етичним принципам.

Частка застарілої лексики незначна. До неї належать номінації, пов'язані з нехтуванням релігією, народженням позашлюбних дітей, не актуальним наразі соціальним статусом та виявом певних негативних рис характеру. Обмеження ужитку ОН зумовлене динамікою цінностей у суспільстві та зміною уявлень про соціальні стосунки.

Аналіз сленгових номінацій засвідчив, що моральні цінності з плином часом не змінюються радикально. Пихатість, неосвіченість, легковажність та розпусність завжди зазнають критики. Молоді властиво висміювати ці та інші особливості поведінки, проте новітніми засобами. Жінок переважно засуджують за надмірну вагу, неосвіченість, а також неохайний зовнішній вигляд, а чоловіків – за незаконні способи заробітку. Значна частина сленгових номінацій представляє варіативні назви певних найпопулярніших професій.

До фонду оцінних номінацій відносимо ще дві динамічні групи, до яких входять лексеми, вмотивовані ставленням людини до певних суспільних та політичних подій. Такі слова швидко виникають, а потім стрімко втрачають актуальність у зв'язку зі зміною ситуації в країні та в соціумі.

ВИСНОВКИ

Оцінні номінації осіб становлять специфічну категорію лексики, семантична структура якої поєнує раціональне та суб'єктивне. Оцінний компонент може належати до деноната, конотату або до обох одночасно. Він тісно взаємодіє з емоційним складником номінації.

Наявність лексем з оцінним компонентом в лексичному фонді української мови цілком закономірна, оскільки вона відображає буття, менталітет, особливості сприйняття як індивідуума, так і соціуму загалом. Виникнення оцінних номінації свідчить про цілком природну людську особливість сприймати світ навколо та людей крізь призму оцінки.

Оцінна конотація відіграє важливу роль у самовираженні конкретного індивіда і водночас засвідчує ставлення усієї лінгвоспільноти до певних рис характеру чи виявів поведінки її членів.

Притаманні номінаціям осіб експресивність та оцінність зумовлюють вузькофункціональність досліджуваних одиниць. Їх уживають переважно в публіцистичному, художньому та розмовному стилях мовлення. Помітна тенденція до використання особливо дошкульних та осудливих лексем у засобах масової інформації з метою викриття негативних соціально-політичних явищ. Натомість використання ОН у художньому стилі сприяє колоритності персонажів та увиразненню причин їхніх конфліктів. У розмовному стилі припустимі найрізноманітніші оцінні номінації, оскільки вони слугують своєрідним регулятором відносин між людьми та індикатором їхнього ставлення одне до одного.

Дослідження виявило, що здебільшого оцінка виступає компонентом семантичної структури слова, проте слово може набувати оцінності внаслідок додавання афіксів, зокрема демінутивних та аугментативних.

Найпотужнішим способом творення оцінних назв осіб є суфіксальний. На формуванні назв осіб за різними характерними ознаками в сучасній українській мові спеціалізуються суфікси *-ець, -ик, -ар, -тель, -ак/-як, -ань*. Великий потенціал мають зменшено-пестливі суфікси *-еньк-, -ус-, -ичк-* та суфікси згрубілості *-ищ-, -иськ-, -уг-/юг-, -ур-/юр-*.

Менш актуальним є префіксальний спосіб творення номінацій. Для оцінної номінації людей використовують усього два префікси: *недо-, не-*, а також префіксоїди *псевдо-, анти-, супер-, екс-*. Носіями оцінки є твірні основи в комбінації з афіксами. Новотвори на основі префіксації найчастіше вживають у публіцистиці та в художньому стилі мовлення.

На відміну від попередніх способів творення оцінних дериватів, префіксально-суфіксальний є непродуктивним. Найчастотніші такі поєднання афіксів у сфері оцінної номінації осіб: *без-* та *-к-, не-* та *-к-*. Ці словотвірні типи майже не поповнюються новотворами.

Помітно зростає потенціал основоскладання та словоскладання у творенні оцінних номінацій. Ця тенденція зумовлена тим, що композити і юкстапозити якнайточніше передають специфіку особи і ставлення громади до неї. Іноді основоскладання комбінують з суфіксальним способом творення слів. Здебільшого такі номінації негативно марковані. Проте за допомогою словоскладання утворено й низку позитивнооцінних найменувань. Наразі останній спосіб активно набуває популярності.

Досить продуктивним способом творення оцінних номінацій осіб є метафоричне перенесення, що полягає у наданні узвичаєним та зрозумілим словам, які здебільшого стосуються побуту та природи, додаткового оцінного значення. Найчастіше відбуваються перенесення: тварина → людина, здебільшого за схожістю поведінки, рослина → людина переважно за зовнішньою ознакою, історична особа, казковий персонаж → людина із характерною рисою чи манерою поведінки, предмет побуту → людина за

зовнішньою схожістю чи психо-ментальною особливістю, міфічна істота → людина з надзвичайними вміннями чи ознаками. Дедалі більше вторинних оцінних номінацій виникає на основі власних імен за асоціацією з узагальненим образом носія імені у лінгвоспільноті.

У сфері оцінної номінації переважає питома лексика. Останнім часом зростає частка запозичених оцінних назв переважно з англійської мови. Вони позначають осіб за певною специфікою поведінки, статусом і є відносно новими для українців. А от лексеми з французької мови вже досить узвичаєні і характеризують осіб за зовнішнім виглядом чи соціальним статусом. Проте фонд лексичних одиниць української мови настільки різноманітний та багатий, що одному запозиченню часто відповідають декілька синонімічних питомих ОН, які повноцінно передають їхнє значення без утрати інтенсивності вираження емоції та оцінки. Наразі в українському комунікативному просторі помітне протиборство двох тенденцій – до активізації питомих оцінних назв осіб на тлі зростання мовної свідомості громадян та до запозичення іншомовних одиниць під впливом глобалізаційних процесів.

У дослідженні запропоновано класифікацію оцінних номінацій осіб за найпоширенішими мотиваційними ознаками. Вдалося виокремити 10 груп лексем: за зовнішньою ознакою; за психо-фізіологічними особливостями; за рисами характеру; за родом діяльності; за родинними зв'язками; за національністю; за статусом; за професійними вміннями; за політичними переконаннями; за ставленням до вакцинації.

Найбільшу групу становлять номінації, що відображають особливість зовнішнього вигляду людини. Вони є і позитивно-, і негативнооцінними, стосуються осіб обох статей. Українці найчастіше вихваляють вроду та глузують з надмірної ваги чи дефектів статури.

Досить великою виявилася група лексем на позначення осіб за їхніми психо-фізіологічними особливостями, зокрема тупістю, неосвіченістю, психічною неврівноваженістю. Переважна кількість номінацій репрезентує негативну оцінку. Їх часто вживають у щоденних розмовах та художніх творах.

У групі оцінних номінацій, мотиваційною ознакою яких є риса характеру, переважають лексеми, що викривають низку негативних ознак, що зазнають осуду в суспільстві. Оскільки негативні риси викликають сильнішу реакцію, зокрема обурення, зневагу, номінацій на позначення їх значно більше. Найчастіше осіб засуджують за ледарювання, порушення законів та безглузді розмови. Ці аксіологічно марковані номінативи використовують і в розмовному, і в публіцистичному, і в художньому стилях мовлення.

Аналіз групи оцінних номінацій осіб за родом діяльності демонструє переважання негативно маркованих лексем, мотиваційною ознакою яких став незаконний спосіб заробітку. Прикметно, що ці слова застосовують переважно для характеристики осіб чоловічої статі.

Група номінації осіб за соціальним статусом відображає негативне явище в українському суспільстві, зокрема його розшарування на категорії людей за матеріальним достатком. Найбільший негатив спрямований на людей з низьким рівнем достатку та непорядкованим способом буття, хоча тих, хто незаконно збагатився й досяг успіху шляхом махінацій, теж висміюють. Зневажливо та насмішкливо називають іноземців, що свідчить про часом нетолерантне ставлення українців до представників певних народів.

Група оцінних номінацій на позначення членів сім'ї вирізняється серед інших груп найбільшою кількістю позитивно маркованих номінацій, утворених за допомогою зменшено-пестливих суфіксів. Це свідчить про те, що в українському соціумі родина є однією з найбільших цінностей.

Останні зміни в суспільно-політичному житті українців призвели до виникнення та активного поповнення двох найновіших груп: за політичними уподобаннями та за ставленням до вакцинації. Серед них переважають негативно марковані лексеми, що стрімко ввійшли до мовного вжитку і є певними маркерами доби, сучасних політичних протистоянь.

Кількісна перевага лексем з негативним забарвленням у більшості виділених семантичних груп зумовлена тим, що людині властиво емоційніше реагувати саме на негативні аспекти буття. Жінок найчастіше хвалять за природну красу. Останнім часом зростає вага номінацій, що оцінюють ділові й професійні властивості жінок. Натомість їх засуджують за вияв таких рис характеру та манери поведінки, що суперечать канонам краси та жіночності. Чоловіків здебільшого позитивно оцінюють за зовнішність та професіоналізм, проте негативно оцінюють за незаконний вид діяльності, незграбність, лінощі, неосвіченість та аморальну поведінку. Дослідження засвідчило, що чоловіків критикують частіше, ніж жінок. Це зумовлено високими вимогами громади до поведінки та рис характеру осіб чоловічої статі.

Динаміка оцінних номінацій полягає не лише в появі новотворів, а й у зміні оцінного забарвлення деяких номінативів чи обмеженні їх уживання. Вийшли з активного ужитку номінації, які стосувалися ставлення до релігії, проте їх досі можуть використовувати в художніх текстах. Відчутна істотна динаміка в оцінюванні осіб за соціальним статусом, адже ті, що позначали належність до певного знатного роду, перестають бути актуальними, натомість популярнішими стають оцінні номінації осіб за матеріальним статусом.

Установлено, що сленгові номінації осіб переважно відображають узвичаєну систему морально-етичних цінностей українського народу. Помітна тенденція до переомислення значення вже відомих оцінних номінацій. Зростає кількість вторинних назв осіб, утворених від імен, на

позначення людей певного стилю життя чи роду діяльності. Це свідчить про стереотипність мислення молоді та її упереджене ставлення до певних верств населення.

Виконане дослідження відкриває перспективи для вивчення оцінних номінацій у зіставному аспекті на матеріалі різних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійченко Ю. В. Гендерна маркованість одиниць мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць*. Київ, 2011. Вип. 20. С. 3-9.
2. Архангельська А. М. «Чоловік» у слов'янських мовах : монографія. Рівне, 2007. 447 с.
3. Бабій І.О. Аксиологічно-орієнтаційна функція дескрипцій: особливості співвідношення описовості й оцінності у процесі її реалізації. *Східнослов'янська філологія: зб. наук. праць. Сер.: Мовознавство*. 2012. Вип. 22. С. 27-35.
4. Баган М. П. Конотації зоонімів у сучасному молодіжному мовленні і традиційній українській лінгвокультурі: константи і динаміка сприйняття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. 2021. Вип. 45. С. 50-56.
5. Баган М.П. Заперечні номінації в українськомовній інтерпретації світу. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 10. С. 258-262.
6. Бігунова Н. О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання : монографія. Одеса: КП ОМД, 2017. 580 с.
7. Близнюк К. Р. Лексико-семантичне поле «патріотизм» в українській, англійській і польській мовах : автореф. дис. ...канд. філол. наук : Вінниця, 2019. 20 с.
8. Близнюк К.Р. Аналіз опозицій як метод дослідження лексичної семантики. *Граматичні студії*. 2017. Вип. 3. С. 70-74.
9. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови. Луцьк, 2011. 28 с.

10. Бондар О. І. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
11. Валюх З.О. Структурно-семантична специфіка словотвірної парадигми іменників-назв осіб за територіальною ознакою. *Філологічні науки*. 2009. Вип. 3. С. 84-90.
12. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова. *Вопросы языкознания*. 1953. Вип. 5. С. 3-29.
13. Гешко Н. Ф. Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення та методи його дослідження. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2014. Вип. 2. С. 73-78.
14. Гладченко К. Ю. Лексико-семантичне поле як структурний елемент мовної картини світу. *Наукові праці. Сер. : Філологія. Мовознавство*. 2016. Вип. 260. С. 16-20.
15. Гнітецька М. М. Метафора як засіб вираження оцінності в сучасному публіцистичному тексті. Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. 2011. С.86-87.
16. Горобець І. М. Види співвідношень конотативного і денотативного макрокомпонентів у структурі іменників, прикметників і дієслів. *Мандрівець*. 2013. Вип. 5. С. 78-80.
17. Гуйванюк Н. В. Емоційно-оцінна лексика у словнику буковинських говірок. *Мовознавчий вісник*. 2011. Вип. 12-13. С. 88-90.
18. Дворянкін В. О. Оцінні антропонімації в українському художньому мовленні початку ХХІ століття. *Вчені записки. Сер. : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Вип. 4, ч. 1. С. 49-53.
19. Дворянкін В.О. Оцінні антропонімації в українському художньому мовленні початку ХХІ століття. *Вчені записки. Сер. : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Вип. 4, ч.1. С. 49-53.

20. Денисовець І.В. Емоційно-оцінний потенціал словотворчих суфіксів демінутивності та пестливості в сучасній українській дитячій прозі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. : Філологія.* 2019. Вип. 1. С. 18-26.
21. Іщенко Н. Г. Оцінний компонент лексичного значення слова. *Філологічні трактати.* 2010. Вип. 3. С. 47-50.
22. Іщенко Н.Г. Конотація в системі мови й у системі мовлення. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Філологічні науки: зб. наук. праць.,* 2005. Вип. 95 (2). С. 4-7.
23. Казак С. П. Оцінний компонент соматикону емоційного реагування персонажа. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Сер. : Філологія.* 2014. Вип. 29. С. 182-190.
24. Катанова Е. Н. Самоидентифіцируючі висказування з оцінками в формі de dicto и формі de re. *Вестник Кемеровского государственного университета. Сер.: Языкознание и литературоведение.* 2015. Вип. 3(63) С. 159-163.
25. Ключка Н. Я. Лесико-семантичне поле як системно-структурне утворення. *Наукові записки. Сер. : Філологічна.* 2012. Вип. 24. С. 129-131.
26. Корнева Н. А. Оцінна лексика та її функціонування в текстах наукових рецензій (на матеріалі української мови). 2009. Вип. 20. С. 303-307.
27. Корольова В. В. Оцінні номінації осіб у соціокультурному контексті (на матеріалі сучасних змі). *Філологічні студії.* 2011. Вип. 3. С. 274-278.
28. Корольова В. Експресивний потенціал оцінних найменувань осіб у структурі художнього тексту. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр.* Ужгород : Говерла, 2011. Вип. 15. С. 347-350.

29. Космеда Т.А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах : автореф. дис. ...д-ра філол. наук : 10.02.01 «Українська мова»; 10.02.02 «Російська мова». Харків, 2001. С. 6-9.
30. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 368 с.
31. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : ВЦ «Академія», 2003. 464 с.
32. Кравченко Н.К.Методи лінгвістичних досліджень URL: <http://discourse.com.ua/lekcii/metodilingvistichnih-doslidzhen/>
33. Крищук В. Оцінка як предмет мовознавчих студій. *Філологічний дискурс : зб. наук. пр.* Хмельницький : ХГПА, 2015. Вип. 1. С. 74-78.
34. Левицкий В. В. Семасиология. Вінниця: НОВА книга, 2006. 512 с.
35. Маркова Т. О., Домрачева І. Р. Лексико-семантична і тематичні групи: принципи розмежування. 13.03.2019. URL: jvestnik-sss.donnu.edu
36. Мартин Н. В. Місце оцінності у семантичній структурі слова. *Наукові записки. Сер. : Філологічна.* 2014. Вип. 48. С. 17-19.
37. Михальченко Марина. Оцінка у філософсько-логічному та психологічному аспектах. *Лінгвістичні студії.* 2008. Вип. 18. С. 8-12.
38. Навальна М. Розширення сфери функціонування іменників на позначення осіб жіночої статі (на матеріалі мови інтернет-видання «Українська правда»). *Мовознавчий вісник : зб. наук. пр.* Черкаси, 2014. Вип. 18. С. 98-102.
39. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст. : монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.
40. Нагель В. В. Оцінні найменування осіб в українській мові кінця ХХ - початку ХХІ століття. : дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2008. 19 с.

41. Нагель В.В. Емоційно-оцінні енантіосемічні позначення осіб в українській мові. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*: Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. Вип.75 (1). С. 157-159.
42. Нагель В.В. Оцінний компонент в семантичній структурі слова. Ономастика і апелятиви. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. Вип. 30. С. 280-286.
43. Нагель В.В. Різновиди оцінки як лінгвістичної категорії. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ: Пороги, 2007. Вип. 6. С. 103-110.
44. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
45. Онищенко І.В. Оцінний компонент у лексичному значенні слова. *Мандрівець*. 2004. Вип. 2. С. 48-51.
46. Попова О.В. Емотивність як складова конотативної структури слова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна: зб. наук. пр. 2010. Вип. 14. С. 110-115.
47. Приходько Г. І. Оцінний компонент у семантичній структурі слова. *Філологічні науки*. 2009. Вип. 45. С. 44-47.
48. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
49. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
50. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
51. Соловій У. В. Оцінно-образна номінація у структурі художнього тексту (на матеріалі української «малої прози» кінця ХІХ - початку ХХ

- століття) : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2003. 24 с.
52. Соловій У.В. Функціональне навантаження оцінних номінацій у художньому тексті (на матеріалі новели О.Кобилянської «Природа»). *Українське і слов'янське мовознавство : зб. наук. праць*. Ужгород, 2001. Вип. 4. С. 119-121.
 53. Стишов О.А. Номінації осіб у сучасній українській мові. *Мовознавство*. 2013. Вип. 1. С. 20-29.
 54. Сукаленко Т. М. Аксиологія лінгвокультурних типажів («москаль», «студент», «священик»). *Українська мова*. 2015. Вип. 2. С. 38-48.
 55. Тараненко, 2002: Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.). *Мовознавство*. 2002. Вип. 4-5. С. 33-39.
 56. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка). Москва : Издательство Академии наук СССР, 1962. 287 с.
 57. Федірко С.М. Англійські назви осіб у лексичній системі української мови. С. 316-320. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npkpnu_fil_2012_30_80.pdf
 58. Цимбал Н.А. Методи лінгвістичних досліджень: навч. посібник. Умань: Візаві, 2019. 106 с.
 59. Чобот І.В. Оцінка як функціонально-семантична категорія. *Нова філологія*. 2002. Вип. 3. С. 130-137.
 60. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж : изд-во Воронежск, 1987. 192 с.

61. Шведова Н. Ю. Об активных потенциях, заключенных в слове. Слово в грамматике и словаре. Москва : Наука, 1984. С. 7-15.
62. Шинкарук в. Д. Оцінний компонент в лексичному значенні слова. *Науковий вісник*. Київ, 2016. Вип. 248. С. 6-10.
63. Шинкарук В.Д., Шутак Л.Б. Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки: монографія. Чернівці: «Рута», 2002. 126 с.
64. Шкіцька І.Ю. Оцінна лексика в маніпулятивній стратегії позитиву. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Сер.10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 382-387.
65. Юдко Л. В. Мовна та концептуальна картини світу як відображення свідомості нації. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. Ч. 2. С. 292-298.
66. Яскевич О.К. Особливості емоційно-оцінної лексики та її відтворення англійською мовою (на матеріалі творів Т.Г. Шевченка). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2011. Вип. 12. С. 203-212.
67. Lehrer A. J., Lehrer K. Semantic Fields and Vectors of Meaning // *Lexical Semantics, Cognition, and Philosophy* / ed. B. Lewandowska-Tomaszczyk. Łódź : Łódź University Press, 1998. P. С. 123-137.
68. Johnston C. I., Pelham W. E., Crawford J. J., Atkins M. S. A psychometric study of positive and negative nominations and the pupil evaluation inventory. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 1988. Volume 16. P. 617-626. URL: DOI: 10.1007/BF00913473 (date of circulation 22.02.1988)
69. Lemke, J. (1998). Resources for attitudinal meaning: Evaluative orientations in text semantics. *Functions of Language*. 1998. Volume 5(1). P. 33-56. URL: DOI: 10.1075/fol.5.1.03lem
70. Martin J. R., White P. R. R. The language of evaluation: Appraisal in English. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan. 2015. URL:

<https://www.semanticscholar.org/paper/The-Language-of-Evaluation%3A-Appraisal-in-English-Martin-White/d65bbc20fef0201cf7d1cb2e91a0181354c08dd9>

71. Channel J. Corpus-based analysis of evaluative lexis. Hunston & Thompson, 2000. P. 38-55. URL: DOI: 10.4324/9780203841686 (date of circulation 01.2011)
72. Lemke J. L. Resources for attitudinal meaning: evaluative orientations in text semantics. *Functions of Language*. 1998. Volume 5.1. P. 33-56. URL: DOI: <https://doi.org/10.1075/fol.5.1.03lem> (date of circulation 01.01.1998).

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Короткий словник жаргонної лексики української мови / укл. Л. О. Ставицька. Київ: Критика, 2003. 334 с.
2. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=14284&action=show>
3. Словник оцінних найменувань осіб української мови / укл. І. С. Попова, В. В. Корольова. Дніпропетровськ: Пороги, 2009. 175 с.
4. Словник української мови: В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970.

**ДОДАТОК А. Співвідношення традиційних і новітніх оцінних номінацій
за мотиваційними ознаками**

Мотиваційні ознаки	Традиційні оцінні номінації	Новітні оцінні номінації
За зовнішніми ознаками	<i>німфа, красуня, козак, лобань, черевань, коротун</i>	<i>модник, качок, фітоняшка, модель, зірка</i>
За психо- фізіологічними особливостями	<i>некрофіл, шиза, псих</i>	<i>дятел, гальмо, крейзі, клавесин</i>
За рисами характеру	<i>добряк, розмазня, білоручка</i>	<i>приколіст, молоток, динамік</i>
За родом діяльності	<i>кар'єрист, роботяга</i>	<i>айтишник, ботанік, коуч, торгаш, гопник</i>
За родинними зв'язками	<i>доця, посестра, братик, сестричка, татусь,</i>	<i>братан, кент, аміго</i>
За національністю	<i>чучмек, чурка, москаль, азіат, лях, пшек, прусак</i>	<i>ара</i>
За статусом	<i>пан, безхатченко, бідняк, міщанин</i>	<i>мажор, чика, фіфа, крутелік, можновладець, супермен, лох</i>
За професійними уміннями	<i>Майстер, професіонал</i>	<i>гуру, дока, профі, спец</i>
За політичними переконаннями	<i>Комуніст, рухівець</i>	<i>Рашист, зелебобик, порохобот, укроп</i>
За ставленням до вакцинації		<i>Антивакцинатор, файзернутий, обколотий</i>

ДОДАТОК Б. Функції оцінних номінацій осіб

SUMMARY

Lobotska I. V. The means of evaluative nominating people in the modern Ukrainian language: tradition and novelty.

Master diploma paper is dedicated to research of the means the evaluative nominations can be formed by in the modern Ukrainian language.

People are likely to evaluate everything that surrounds them. Therefore, there are great amount of words which are made in order to reveal the attitude towards a person, convey the feelings and emotions he or she evokes in the speaker. As a result, evaluative nominations are so emotional that it is appropriate to use them only in the publicistic style, in the colloquial style and in the style of belles-lettres.

The actuality of the research topic is determined by the problem of denoting means of formation nominations with the evaluative component, classification and functioning in the language. Futhermore, it is also important to find out modern tendencies in the group of evaluative nominations.

The aim of the work is to determine the peculiarities of evaluative nominations, to define the traditional means of their formation and novelty in this group of lexemes.

The object of the research is the words which are used to nominate people and have an evaluative component.

The paper consists of theoretical and practical parts, conclusions and supplements.

The research has shown that nominations with negative evaluation prevail in the modern Ukrainian language. The most used means of forming these lexemes are suffixes and metaphorical comparisons. The classification of evaluative nominations according to their motivational basis includes 10 groups. The largest are those that have the evaluation of the temper, behavior and appearance. The majority of lexemes are negatively marked. Words denoting masculins are more than feminitives. International nominations are usually borrowed from the English and French languages and have Ukrainian equivalents. Slang nominations stick to traditional moral and ethic principals. There are some new groups of nominations

due to popularization of technologies, active usage of the social media, and nowadays political and social problems.

The results of the research allow to continue and to extend study of evaluative nominations, to compare them with the evaluative nominations in the foreign languages.